

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

20^{yıl}

İŞ YAPMA REHBERİ 4 BOSNA HERSEK

BOSNA İŞ YAPMA REHBERİ

DEİK İŞ YAPMA REHBERLERİ - 4

Bu çalışma Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Araştırma ve İş Geliştirme Koordinatörü Hakkı Sunar tarafından, T.C. Saraybosna Ticaret Ataşeliği ve Bosna Hersek Büyükelçiliği'nin katkılarıyla hazırlanmıştır.

İstanbul, Temmuz/2008
1. Basım

DİŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU – DEİK
TOBB Plaza, Talatpaşa Cad. No: 3 Kat: 5 Gültepe Levent İstanbul
Tel: 0212 339 50 00
Faks: 0212 270 30 92
www.deik.org.tr

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun ve hazırlayanın ismi belirtilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

BAŞKANIN MESAJI	4
İCRA KURULU BAŞKANININ MESAJI	5
GDA İŞ KONSEYLERİ KOORDİNATÖR BAŞKANI'NIN MESAJI	6
TÜRK-BOSNA İŞ KONSEYİ BAŞKANININ MESAJI	7
DEİK (DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU)/TÜRK-BOSNA HERSEK İŞ KONSEYİ	8
I.BOSNA HERSEK GENEL BİLGİ	9-10-11
II.TEMEL EKONOMİK YAPI	12
A. Genel Ekonomik Durum	12-13
B. Başlıca Sektörler	14
1. Tarım	14
2. Sanayi	15
3.Enerji	15
4.Turizm	15
5.Ulaştırma	16
5.Telekomünikasyon	16
7.Medya	17
8.Bankacılık	17
9.Perakende	17
10. Doğal Kaynaklar ve Madencilik	17
11. İnşaat	18
12. Metal Endüstrisi	18
13.Araba Parçaları	18
14. Ahşah Endüstrisi	18

III.BOSNA HERSEK'TE İŞ YAPMA	19
A. Şirket Kuruluşu	19
B. İş ve İstihdam	20
1.Ücret üzerinden yapılan işveren ve işçi kesintileri	20
2.Bosna Hersek vergi düzeninde yeni değişiklikler	20
IV. TİCARETE İLİŞKİN DÜZENLEMELER VE STANDARTLAR	21
A.İthalat Tarifeleri ve Gümrük Düzenlemeleri	21
B. Fikri Mülkiyet Hakları	21
V. YATIRIM ORTAMI	22
A. Bosna Hersek Serbest Ticaret Bölgeleri	22
B. Serbest Bölgeler ve Mevzuatı	23
C. Ticari Yatırım Uygulamaları	23
D. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	23
VI. İŞ SEYAHATI	26
A. Vize Gerekliliği	26
B. Ulaşım	26
C. Yerel zaman ve Tatiller	26
VII. TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER	27
A. Türkiye İle Ekonomik Ve Ticari İlişkilerin Gelişimi	27
B. İkili Anlaşma ve protokoller, KEK Toplantıları	28-32
C. Yıl İçinde Açılan Fuarlar	33
VIII. BELLİ BAŞLI EKONOMİK VE TİCARİ KURULUŞLAR	33
IX. SORUNLAR,GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER	34

4

Dünya ekonomisinde yaşanan hızlı küreselleşme süreci sonucunda, dünya genelinde uluslararası ticaret ve yatırım faaliyetleri artmakta ve ticaretin serbestleştirilmesi sayesinde küresel entegrasyon ivme kazanmaktadır. Bu gelişmeler ışığında her geçen gün dünya ekonomisine yeni aktörler dahil olmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyıllarda birbirlerine savaş meydanlarında üstünlük kurmaya çalışan ve gelişmişlik ölçütlerini ordularına bakarak anlamlandıran ülkeler artık mücadelelerini ekonomi sahasına taşımış ve güçlerini ekonomileri üzerinden tarif etmeye başlamıştır. Bu anlamda, 21. yüzyılda Türkiye'nin savaşı dünyanın en büyük 10 ekonomisinden birisi olma savaşıdır.

Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya uzanan geniş bölgeden yapılan sanayi ürünleri ihracatının yüzde 65'ini, Türk şirketleri gerçekleştirmektedir. Bu payın anlamı, bölgedeki en girişimci, en dinamik, dünyaya en fazla açık özel sektörün, Türkiye'de olduğudur. Henüz dünya ekonomisine entegre olmamış olan, cılız özel sektöre ve kurumsal yapılara sahip bu bölge ülkelerinde, Türkiye'nin ve Türk şirketlerin önünde, yeni fırsatlar çıkacaktır. Sahip olduğu büyük girişimcilik gücü, dinamik özel sektörü ve ekonomik altyapısı ile Türkiye, çevre bölgeleri içinde sanayileşmiş ve kalkınmış bir güç olarak sıvrılmıştır. Türkiye, bundan sonra da Balkanlardan Orta Asya'ya kadar olan bu büyük coğrafyaya liderlik ederek, bölgeyi dünya ekonomisinin bir parçası haline getirmede öncü rol oynayacaktır.

TOBB Türk özel sektörünün bu rolü üstlenmesinde itici güç olacaktır. TOBB uluslararası alanda gerçekleştirdiği etkinliklerle, hızla gelişen küresel bir aktör niteliğine de sahiptir. Birliğimiz Milletlerarası Ticaret Odası ICC'nin Yönetim Kurulu üyesidir ve ICC'ye bağlı Dünya Odalar Federasyonu'nun ile Akdeniz Odalar Birliği ASCAME'nin Başkanlığını yürütmektedir. Ayrıca, 44 ülkeden 2000 odanın üyesi olduğu Eurochambers'ın yönetim kurulu üyeliğini sürdürmektedir. TOBB, hem Avrupa Odalar Birliği Eurochambers'ın, hem de İslam Ticaret ve Sanayi Odası'nın üyesi olmak suretiyle, uluslararası platformlarda müstesna bir örnek oluşturmuştur. Ayrıca Ortadoğu'daki anlaşmazlıkları hafifletmek amacıyla son iki yılda büyük bir başarı ile çalışmalarını sürdüren "Ankara Forumu" da birliğimizin projesidir.

Kurulduğu yıl olan 1988'den beri özel sektörün dış ekonomik ilişkilerini yürütmek için çalışan Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), iş dünyasına dış ilişkilerinde öncülük etme misyonunu üstlenmiş başlıca kurumdur. Türk özel sektörünün her kesimini temsil eden kuruculara sahip olan DEİK, sanayimizin dış pazarlardaki mevcut payının korunması ve Türk iş dünyasının ulaşılamayan bölgelere ve kitlelere ulaşmasında öncü rol üstlenerek, Türkiye'nin ticari ve yatırım ilişkilerinin gelişimine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Bosna Hersek ekonomisi, savaş sonrası dönemdeki hızlı toparlanması sayesinde bir başarı hikayesi olarak görülebilecek niteliktedir. Dayton Barış Anlaşması'ndan sonraki dönemde Bosna Hersek sadece yeni yapılanma ve kalkınma açısından büyük bir ilerleme kaydetmekle kalmamış aynı zamanda hem devlet kurumlarının yeniden yapılanması hem de sosyal alanlarda atılan adımlar açısından da hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Böyle bir ortamda, tarih boyunca birbiriyle yakın ilişkiler içinde bulunmuş olan Türkiye ve Bosna Hersek ekonomileri arasında her alanda birçok iş fırsatları mevcut bulunmaktadır.

Türk özel sektörünün küresel sisteme entegrasyonunu hızlandırmak amacıyla DEİK tarafından hazırlanan İş Yapma Rehberleri'nden biri olan "Bosna Hersek İş Yapma Rehberi", Türk özel sektörüne bu ülkedeki yatırım olanaklarını tanıtarak, Türk girişimcilerin bu bölgedeki iş imkanlarını arttırmayı amaçlamaktadır. DEİK olarak alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inanarak hazırladığımız "Bosna Hersek İş Yapma Rehberi"imizi Türk müteşebbislerinin hizmetine sunmaktan büyük onur duyuyoruz.

M. Rifat Hisarcıklıoğlu
TOBB - DEİK Başkanı

1980'lerde başlayan liberalleşme ve dışa açılma sürecinin bir sonucu olarak Türkiye, uluslararası ticaret ve yatırım alanında önemli global aktörlerden biri haline gelmiştir. Türkiye ekonomisinin hızlı bir büyüme gösterdiği bu süreç içerisinde, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), 1988 yılında Türk iş dünyasının dış dünya ile ilişkilerini geliştirmek ve Türk ekonomisinin dünya ekonomisine entegrasyonuna katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur.

Üye firmalarının dışa açılımını sağlamak için çalışmaya ve onlara her türlü sektörel ve bölgesel fırsat sunmaya devam eden DEİK, mevcut iş konseylerini nitelik ve nicelik açısından geliştirmekte ve faaliyetlerinin daha etkin olması için çalışmaktadır. DEİK, cazip iş imkanlarına ve yatırım potansiyeline sahip olan ülkeleri ve pazarları tanıtarak, üyelerine söz konusu pazarlarda gerçekleştirecek yatırımlar ve ticari ilişkilerinde rehber olma misyonunu da üstlenmiştir.

Bosna Hersek ekonomisi, savaş sonrası dönemdeki hızlı toparlanması sayesinde bir başarı hikayesi olarak görülebilecek niteliktedir. Dayton Barış Anlaşması'ndan sonraki dönemde Bosna Hersek sadece yeni yapılanma ve kalkınma açısından büyük bir ilerleme kaydetmekle kalmamış aynı zamanda hem devlet kurumlarının yeniden yapılanması hem de sosyal alanlarda atılan adımlar açısından da hızlı bir ilerleme kaydetmiştir.

DEİK Araştırma ve İş Geliştirme Departmanı'nın hazırladığı İş Yapma Rehberleri'nden biri olan "Bosna Hersek İş Yapma Rehberi"ni siz değerli üyelerimize sunmaktayız. Amacımız, bu çalışma sayesinde üyelerimize yeni pazarlar, yatırım ve ticaret imkanları ve uymaları gereken yasal düzenlemeler hakkında bilgi vererek, DEİK üyelerinin başarılarını sürdürmelerine ve ülke içinde olduğu kadar ülke dışında da yeni işbirliklerine imza atmalarına katkıda bulunmaktadır.

"Bosna Hersek İş Yapma Rehberi"nin, başta DEİK ve TOBB üyeleri olmak üzere bölgeye ilgi duyan ve yatırım imkanlarını değerlendirmek isteyen geniş bir kesime yararlı bir kaynak teşkil edeceğine inanıyorum.

Rona Yırcalı
DEİK İcra Kurulu Başkanı

6

Çok uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nda yönetim kadar ticaretin ve daha sonra imalat sanayiinin gelişmesinde çok önemli yer tutan Bosna-Hersek Cumhuriyeti bugün bağımsız bir ülke olarak kendi kalkınma sürecini sürdürmektedir.

Ülkemizin pek çok köşesinde Saray Bosna'dan diğer birçok Bosna Hersek ilinden gelmiş yurtdaşımız yerel ticaret ve imalat faaliyetinde önemli yer tutmaktadır. Bu ülke ile toplumsal, ekonomik ve siyasal ilişkilerimiz çok eskilere gitmektedir.

Mostar tarihimizde önemli anıları çağrıştırmaktadır. Neredeyse Irmağı bu tarihin yüzyıllar boyu ne denli zengin bir oluşumun yaşandığını simgelemektedir.

Güneydoğu Avrupa'nın orta noktasında bulunan Bosna-Hersek günümüzde Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde, hem sunduğu fırsatlarla hem de bölgede ve Avrupa genelinde istikrarın yerleştirilmesi için güçlü temeller üzerinde yeniden inşa edilmesi şart olan bir coğrafya oluşturmaktadır.

Türk iş aleminin Bosna-Hersek'in bağımsız bir ülke olarak yeniden örgütlenme sürecine başlamasını ilk günlerinden beri sürekli olarak yeni girişimler başlatmıştır. Bu ülkenin tarih boyunca inşaat sektöründen imalat faaliyetlerine kadar çeşitli alanlarda geliştirdiği güçlü altyapı bu tür girişimler için önemli temeller oluşturmaktadır.

Avrupa Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve diğer uluslararası finans kuruluşları, Bosna-Hersek'te geliştirilecek altyapı yatırımlarından küçük ve orta boylu sanayi yatırımlarına ve diğer girişimlere kadar açılan girişim yelpazesine destek sağlamak üzere imkanlar sunmaktadır.

Bosna Hersek Cumhurbaşkanı'nın ülkemizi ziyareti nedeniyle düzenlenen toplantı ve diğer faaliyetler vesilesiyle bu noktaları hatırlarken, bu ülkeye yönelik projeler geliştiren ve geliştirecek olan iş alemimize başarılar dileriz.

Prof.Dr.Çelik Kurtoğlu
Güneydoğu Avrupa İş Konseyleri
Koordinatör Başkanı

Türkiye'nin Bosna-Hersek'in yeniden imar çalışmalarında donör ülke olarak katkıda bulunması ve Türk iş adamlarının gerek küçük ve orta ölçekli gerek ise büyük çaplı firmalar olarak Bosna-Hersek'te inşaat-taahhüt ve sınai tesis projelerine yönelmesi ve ortaklarla işbirliği yapılmasına dair karşılıklı görüş birliği üzerine DEİK/ Türk-Bosna Hersek İş Konseyi dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in Kasım 1995'te Saraybosna'ya yaptığı ziyaret sırasında kurulmuştur. İş Konseyi, ikili ekonomik ilişkiler açısından önemli bir araç olması ve Bosna-Hersek'in ekonomisinin canlandırılması aşamasında önemli görevleri üstlenmesi beklentisiyle kurulmuştur.

Tarihi ve kültürel mirası ekonomik ilişkilere aktarmanın önem kazandığı Bosna Hersek ile kaydedilen gelişmeler umut vermektedir. İş Konseyinin ilk kurulduğu yıllardaki tarihsel gelişmeler ve beraberindeki zorlu koşullar yerini yapıcı ve umut dolu bir geleceğe bırakmıştır.

Bosna Hersek ile Türkiye arasında 2002 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması iki ülke ticaret hacminin artışına önemli katkı sağlamıştır. Artan ticaret hacmine ilave olarak gerek özelleştirme sürecinde gerek ise "greenfield" yatırımlar ile Türk firmaları bölgede etkinleşmektedir.

Bosna Hersek, Güneydoğu Avrupa coğrafyasında gelişen ekonomik göstergeleri ve yatırım ortamının yanı sıra Avrupa Birliği'ne üye olma çabaları ile stratejik bir önem taşımaktadır.

Türkiye ile Bosna Hersek arasında özellikle enerji (yenilenebilir enerji dahil), savunma sanayi, demir-çelik, inşaat, petrol ürünleri, tekstil, madencilik, ağaç işleme, kağıt, mobilya, deri - deri işleme, elektronik ve gıda sektörlerinde işbirliği imkanları bulunmaktadır. Bu sektörlerin diğer bir önemi ise en yoğun yabancı yatırım çeken sektörler olmalarıdır. İki ülkenin bahsi geçen sektörlerde karşılıklı olarak tamamlayıcı nitelikte olmaları ise işbirliğini teşvik eden diğer bir unsurdur. İki ülke arasında işbirliğine uygun olarak tespit edilen sektörlerdeki potansiyelin verimli değerlendirilmesi sebebi ile DEİK/Türk-Bosna Hersek İş Konseyi Türk ve Bosnalı iş adamlarını çeşitli platformlarda bir araya getirmeyi ve karşılıklı bilgi akışını sağlamayı hedeflemektedir.

Türk-Bosna Hersek İş Konseyi, karşı kanat kuruluşu olan Bosna Hersek Dış Ticaret Odası ile yakın temasta çalışmaktadır. Ayrıca, iki ülke Büyükelçilikleri, Konsoloslukları ve Ankara'daki tüm kamu kuruluşları ile işbirliği yürütmektedir.

Türk iş dünyasının uluslararası pazarlara açılmasını ve işbirliği olanakları değerlendirilmesini sağlamayı amaçlayan DEİK ve Türk-Bosna Hersek İş Konseyi, "Bosna Hersek İş Yapma Rehberi" ile Türk iş adamlarının Bosna Hersek ile olan ticari ve yatırım amaçlı çalışmalarına ve işbirliklerine yönelik yol gösterici bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

Selman Ulusoy
Türk-Bosna Hersek İş Konseyi Başkanı

1988 yılında kurulan DEİK'in önde gelen amacı, Türkiye'nin yabancı ülkeler ve uluslararası topluluklarla olan ekonomik, ticari, sınai ve mali ilişkilerini izlemek, bu ilişkilerin kurulmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmaktır. DEİK bu amaca ulaşmak için sınai işbirliği başta olmak üzere dış ticaret ağının genişletilmesi ve hizmet sektörlerinin yurtdışına açılması gibi iş dünyasına yeni pazar olanakları sağlayacak hedeflere yönelmektedir.

Türkiye ile yabancı ülkeler ve uluslararası topluluklar arasında sektörel temelde iş olanaklarını araştırarak, mevcut olanakların harekete geçirilmesine ve iş fırsatlarının değerlendirilmesine de yardımcı olmayı görev edinen DEİK, Türk ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi konusunda çaba harcamaktadır.

DEİK, ürün ve hizmet ticareti konusunda işbirliğinin geliştirilmesi yanında, özellikle Türkiye'deki yatırım ortamının yurtdışında tanıtımı konusunda aktif çalışmalar yürütmekte, yabancı yatırımcıları Türkiye'de uzun vadeli yatırımlara teşvik etmekte ve Türk işadamları için cazip bölgelerde Türk yatırımlarının artması ve teşvik edilmesi yönünde çalışmaları da sürdürmektedir.

Tüm bu çalışmaları yürütürken “karşı kanatları” ile etkin işbirliği içinde Türk iş aleminin ihtiyaç duyduğu bilgiyi üyelerine iletmeyi görev bilen DEİK, karşılaşılan sorunlar, belirlenecek stratejiler konusunda ise Türk kamu kuruluşlarıyla yakın işbirliği ve iletişim içindedir.

Tüm etkinliklerinde kurucu kuruluşlarla işbirliğinde olan DEİK, kendi üyeleri yanında Türkiye'nin genelinde etkin olan bu kuruluşların üyelerine de ulaşabilmektedir. Bu sayede geniş bir erişim alanına sahip olan DEİK, Türk özel sektörünün dış ilişkilerini koordine eden bir kuruluş niteliğindedir. Senede bir kez toplanan DEİK Genel Kurulu tarafından iki yıllık görev süresi için seçilen DEİK Yönetim Kurulu, İş Konseyleri arasında koordinasyonu sağlamak, DEİK faaliyetlerini izlemek ve denetlemek ile görevlidir. TOBB Yönetim Kurulu Başkanı aynı zamanda DEİK Yönetim Kurulu Başkanı'dır. DEİK iki taraflı İş Konseyleri aracılığı ile faaliyet göstermektedir. Yabancı ülkelerde iş dünyasını temsil niteliğine sahip bir muhatap kuruluş ile işbirliği anlaşması imzalanmakta ve bu kuruluş “karşı kanat” olarak adlandırılmaktadır. Ağustos 2008 itibarıyla DEİK bünyesinde 80 ülke ile karşılıklı iş konseyleri kurulmuş durumdadır.

Firmalar doğrudan doğruya ilgi alanlarına giren ülkelerin ya da bölgelerin iş konseylerine üye olmaktadır. Bölgesel olarak bakıldığında halen 80 ülke ile mevcut iş konseyinin dünyanın 10 değişik bölgesinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Türk - Bosna Hersek İş Konseyi

Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in Kasım 1995'te Saraybosna'ya yaptığı ziyaret sırasında kurulan İş Konseyi'nin Başkanlığını 9 Mart 2006 tarihinde Nobel İlaç Bosna Başkanı Selman Ulusoy devralmıştır.

Türk - Bosna Hersek İş Konseyi'nin son dönemlerde gerçekleştirdiği ve iştirak ettiği etkinliklerden başlıcaları şunlardır:

- 5 Haziran 2006 tarihinde Bosna Hersek'ten gelen 10 kişilik basın grubu heyeti ile 6 özel sektör temsilcisinin katılımıyla bir toplantı düzenlendi.
- DEİK/Türk-Bosna-Hersek İş Konseyi olarak iki ülke ekonomik ve ticari ilişkilerinin geliştirmek ve son gelişmeleri değerlendirmek üzere 7-8 Kasım 2007 tarihlerinde Saraybosna'da İş Konseyi Ortak Toplantısı düzenlendi.
- 25 Mart 2008 tarihinde T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Bosna Hersek'i ziyareti vesilesi ile Türk - Bosna Hersek İş Konseyi Toplantısı düzenlendi.
- 4 Eylül 2008 tarihinde Bosna Hersek Cumhurbaşkanı Dr. Haris Sladjic'in Türkiye'yi ziyareti vesilesi ile Türk - Bosna Hersek İş Konseyi Ortak Toplantısı düzenlenmektedir.

Devlet İsmi	Bosna Hersek(Bosna i Hercegovina- BiH)
Başkent	Saray Bosna (Sarajevo)
Diğer Büyük Şehirler	Banja Luka, Zenika, Tuzla, Mostar, Prijedor
Coğrafi Konumu	Güneydoğu Avrupa
Komşuları	Batı'da Hırvatistan, doğu'da Sırbistan-Karadağ
Yüzölçümü	51.209 km ²
İdari Bölgeler	Bosna Hersek Federasyonu(yüzde 51,46) (FBiH), Sırp Cumhuriyeti (yüzde 48,52) (RS), Brcko Bölgesi (yüzde 0,02)
Yönetim Şekli	Federal Demokratik Cumhuriyet
Para Birimi	Konvertibl Mark (KM)
Nüfus	3,40 milyon
Etnik dağılım	Boşnak (Müslüman)-yüzde 50, Sırp(Ortodoks)-yüzde 32, Hırvat(Katolik)- yüzde 15, Diğerleri- yüzde 3
Dil	Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça
İklim	Bosna Hersek'in güneybatı kesiminde ve yalnızca Neretva vadisinde Akdeniz iklimi görülür. Bu bölgelerde meyve bahçeleri, bağlar ve sebzeçilik yapılan alanlar bulunmaktadır. Hayvancılık ise ülkenin tümünde yapılmaktadır. Bosna Hersek'in iç kesimlerinde ise karasal iklim hakimdir. En sıcak ay Temmuz (18-23 oC), en soğuk ay ise Aralık'tır (0-2 oC). En yağışlı ay Haziran (ortalama 110-115 mm yağış) en kurak ay ise Aralık'tır (ortalama 20-70 mm yağış).
Koordinatlar	44° Kuzey, 18° Doğu
Saat dilimi	CET (GMT+1 / Türkiye-1)
Rakım	En alçak nokta Adriyatik Denizi 0 m, En yüksek nokta Maglic 2386 m

Doğal Kaynaklar: Kömür, demir cevheri, boksit, manganez, bakır, krom, kurşun, çinko, kobalt, nikel, kil, alçıtaşı, tuz, kum, hidroelektrik güç ve orman.

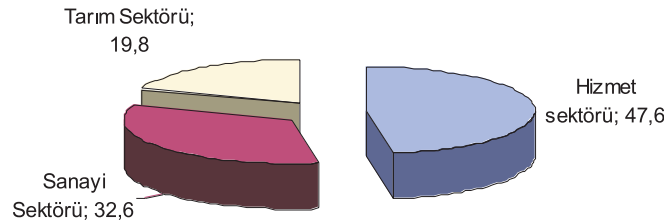
Endüstriler: Çelik, alüminyum, metal endüstrisi ve mineraller, oto yedek parçaları, tekstil, tütün ürünleri, ahşap endüstrisi, patlayıcı maddeler, mühimmat, uçak bakım hizmetleri, ev aletleri, petrol rafinerileri, turizm.

Bosna Hersek Federasyonu'ndaki endüstriyel üretim 2006'nın Kasım ayındaki aylık ortalama üretimle karşılaştırıldığında 2007'de yüzde 10,6 artmıştır. Madencilik yüzde 18,9, İmalat sanayi yüzde 10,4, elektrik, gaz ve su rezervi de yüzde 6,2 artmıştır.

İşsizlik Oranı: 2000'li yılların başında yüzde 39,7 olan işsizlik oranı, 2006 yılında yüzde 30'a, 2007 yılında yüzde 28'e gerilemiştir. Resmi rakamlara göre yüzde 28 civarında olan işsizlik oranı, 2001 yılında Dünya Bankası tarafından yapılan bir ankette yüzde 16 civarında çıkmıştır. Bu farklılık kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden kaynaklanmaktadır.

İş Gücü: 1,177 milyon

İş Gücünün Sektörel Dağılımı: Bosna-Hersek İstatistik Kurumu'nun Ekim 2007'de yaptığı iş gücü araştırmasına göre 811.000 çalışan sayısına karşın 366.000 işsiz vardır. Çalışanların ise yüzde 47,6'sı hizmet, yüzde 32,6'sı sanayide ve yüzde 19,8'i de tarım sektörlerinde çalışmaktadır.

GSYİH: 11,7 milyar €

GSYİH'nın Sektörel Dağılımı: Tarım ve Balıkçılık- yüzde 10,1, Madencilik ve İmalat- yüzde 14,2, Elektrik, Su ve Gaz- yüzde 6,8, İnşaat- yüzde 4,4, Hizmetler- yüzde 67,9 (2005)

Kişi Başı GSYİH: 2007 yılında kişi başı gelir 3,412 € olmuştur.

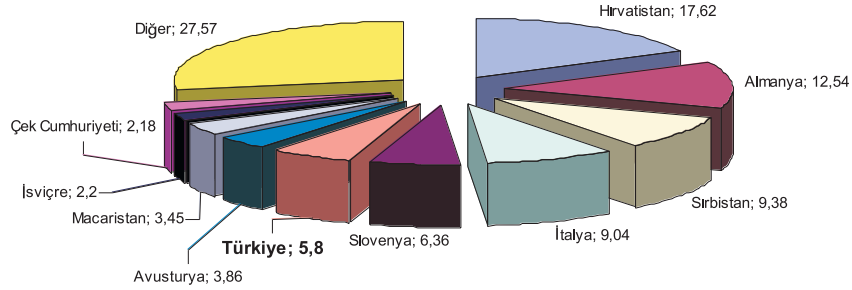
Reel GSYİH Büyüme Hızı: 2006'da yüzde 6,8 olan büyüme hızı 2007'de yüzde 8'e çıkmıştır.

Kur Oranları: KM:€ = 1,96

Enflasyon Oranı: 2006'da yüzde 6,1 olan enflasyon rakamları 2007'de yüzde 4,9'a düşmüştür.

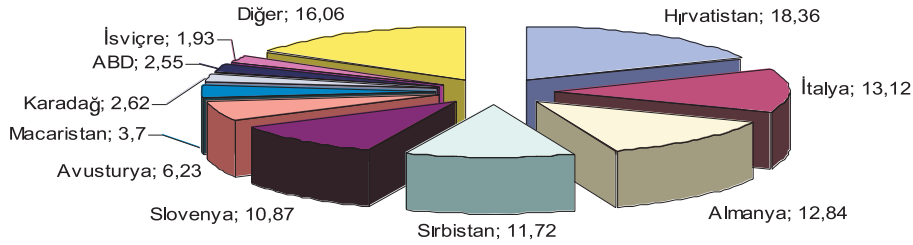
İthalat: Bosna Hersek'in ithalat rakamı her geçen gün artmaktadır. 2005'de 3.894 milyon \$ olan ithalat rakamı 2006'da 7.559 milyon \$, 2007'de ise 9.720 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

İthalat Yaptığı Ülkeler: 2007 yılında Bosna Hersek'in ithalat yaptığı belli başlı ülkeler şunlardır; Hırvatistan- yüzde 17,62, Almanya- yüzde 12,54, Sırbistan- yüzde 9,38, İtalya- yüzde 9,04, Slovenya- yüzde 6,36, Türkiye- yüzde 5,8, Avusturya- yüzde 3,86, Macaristan- yüzde 3,45, İsviçre- yüzde 2,2, Çek Cumhuriyeti- yüzde 2,18.

İhracat: Bosna Hersek ekonomisindeki gelişmeler ihracat rakamlarına da yansımıştır. 2005'de 1.130 milyon \$ olan ihracat rakamı 2006'da 3.427 milyon \$, 2007'de ise 4.151 milyon \$ olmuştur.

İhracat yaptığı Ülkeler: 2007 yılında Bosna Hersek'in ihracat yaptığı belli başlı ülkeler şunlardır; Hırvatistan- yüzde 18,36, İtalya- 13,12, Almanya- yüzde 12,84, Sırbistan- yüzde 11,72, Slovenya- yüzde 10,87, Avusturya- yüzde 6,23, Macaristan- yüzde 3,7, Karadağ- yüzde 2,62, Amerika Birleşik Devletleri- yüzde 2,55, İsviçre- yüzde 1,93 olmuştur.

II. TEMEL EKONOMİK YAPI

	2000	2006	2007
Nominal GSYİH (milyar EUR)	5,5	9,8	11,7
Kişi Başına Düşen GSYİH (EUR)	1.660	2.873	3.412
Reel GSYİH Artış Oranı (yüzde)	5,5	6,2	8,0
İmalat Sanayi Büyüme Oranı (yüzde)	8,8	11,0	10,0
Ortalama Net Ücretler (EUR)	190	300	329
Yıllık Enflasyon Oranı yüzde	4,8	6,1	4,9
İşsizlik Oranı (yüzde)	39,7	30,0	28,0
Döviz Rezervi	522	2.787	3.420
Ticaret Açığı (milyar \$)	-3,00	-3,41	-4,14
Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (milyon EUR)	159	564	1.628
Hanehalklarının Ticari Bankalardaki Mevduatı (milyon EUR)	267	2.097	2.543
Nüfus (milyon)	3,30	3,40	3,40
Dış Ticaret (milyon \$)			
- İhracat	1.130	3.427	4.151
- İthalat	3.894	7.559	9.720
Türkiye ile Ticaret (milyon \$) (DTM İstatistikleri)			
- Türkiye'ye İhracat	7,5	9,3	21,5
- Türkiye'den İthalat	26,8	150,4	445,2
Ülke İthalatı Toplamı İçinde Türkiye'nin Payı (yüzde) (Bosna Hersek İstatistik Ajansı istatistikleri)	0,06	2,8	5,8

Kaynak: Bosna Hersek İstatistik Ajansı, Bosna Hersek Merkez Bankası, Bosna Hersek Yabancı Yatırım Destekleme Ajansı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

A. Genel Ekonomik Durum

Bosna Hersek'te sanayi üretiminin önemli bir kısmını savaştan önce, ağır sanayi, metalurji ve kimya sanayileri oluşturmakta ve üretimin önemli bir bölümü de iç pazara yönelik olarak gerçekleştirilmekte idi. Savaştan sonra toparlanan sanayiler, Federasyon kısmında gıda, temel metaller (base metals), tekstil ve ağaç sanayi, Republica Sırpka'da ise demir dışı metaller ve kimyasallar olarak özetlenebilir.

Bosna Hersek ekonomisindeki önemli sorunlar cari açık, işsizlik ve düşük gelir seviyesi olarak özetlenebilir. Milli gelirin önemli bir bölümünü oluşturan hizmetler sektöründeki üretim, ağırlıklı olarak savunma sektörü ve kamu yönetimine yöneliktir. Özel tüketim ve kamu harcamaları savaş sonrasındaki dönemde hızla artarken, yatırımlar nispeten düşük seviyelerde kalmıştır. Ülkede üretimin ve ihracatın artırılabilmesi için, doğrudan yabancı yatırımlara giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Yüksek kamu harcamaları nedeniyle, 1998-2000 yılları arasında GSYİH'nin yüzde 9'u civarında olan bütçe açıkları ve GSYİH'nin yüzde 66'sına varan kamu harcamalarının daraltılması amacıyla, 2000-2005 yılları arasında her iki entite tarafından IMF ile birlikte İstikrar Programları uygulanmış olup, bu çerçevede kamu harcamaları GSYİH'nin yaklaşık yüzde 50'sinin altına gerilemiştir. Ülkenin ihracat dışında diğer döviz kazandıran önemli gelir kaynakları arasında yabancılar tarafından yapılan harcamalar ve yurtdışında çalışan vatandaşlar tarafından gönderilen gelirler bulunmaktadır.

1 Ocak 2006 tarihinden itibaren Bosna Hersek'te tek vergi sistemine geçilmiş olup, daha önce iki entitede farklı oranlarda uygulanan 'satış' ve 'hizmet' vergileri kaldırılmıştır. Bunların yerine Katma Değer Vergisi uygulamasına başlanmıştır. Halen Bosna Hersek'te tek oranlı Katma Değer Vergisi sistemi uygulanmaktadır. Her ürün ve hizmet için bu oran yüzde 17'dir. Son yıllarda Bosna Hersek'in gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi reformlar çerçevesinde 2004 yılı sonunda devlet düzeyinde Dolaylı Vergilendirme İdaresi (Indirect Taxation Authority) kurulmuştur.

Bosna Hersek açısından önemli bir hedef haline gelmiş bulunan parasal istikrar sebebiyle, Temmuz 1998 tarihinde para birimi olarak kabul edilen Konvertable Mark 'para kurulu - currency board' kuralları altında yönetilmeye başlanmıştır. Ayrıca, 1999 yılından bu yana Bosna Hersek Dünya Ticaret Örgütü'nde gözlemci statüsünde bulunmaktadır ve tarife yapısını DTÖ kuralları ile uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır.

Bosna Hersek'te ortalama vergi oranı yüzde 7,6 civarında bulunmaktadır. Bosna Hersek daha önceden Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Moldova ve Arnavutluk ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamış olmasına rağmen, CEFTA'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte, Türkiye ile imzalanan hariç olarak bu anlaşmalar yürürlükten kalkmıştır.

Bosna Hersek'te resmi rakamlara göre yüzde 28 seviyesinde bulunan işsizlik oranının, yavaş büyüme, firma yeniden yapılandırmalarının beklenen hızda gerçekleşmemesi ve istihdamın kayıt dışı ekonomiye kayması nedeniyle, önemli bir düşüş kaydetmesi beklenmemektedir. Bosna Hersek'te mali istikrar açısından en büyük tehdit ise, savaş sonrasında büyük ölçüde ödenmemiş bulunan borçlar ve savaş zararları ile ilgili talepler olarak örülmektedir.

Son dönemde yabancı sermayenin Bosna Hersek'e ilgisinde bir artış olsa da, savaşın olumsuz etkilerinin halen devam etmesi ve eski Yugoslavya pazarının önemli ölçüde kaybedilmiş olması nedeniyle, bu ilginin üretime dönüşmesi gecikmektedir. Yeniden yapılandırma amacıyla uygulamaya konulmuş olan kredi programları genellikle küçük ve orta ölçekli firmaları hedeflememektedir. Bosna Hersek'te bankacılık sektörünün verdiği krediler çoğunlukla tüketime yönelik olmaktadır ve üretimin fonlanmasında finans kesimi nispeten isteksiz davranmaktadır.

Milli Gelir İçinde Sektörel Paylar (2005)	
Tarım	% 10,1
Madencilik ve İmalat	% 15,9
Elektrik, Su ve Gaz	% 6,8
İnşaat	% 4,3
Hizmetler	% 67,9

Kaynak: EIU

Milli Gelirin Bileşenleri (2005)	
Özel Tüketim	% 91,7
Kamu Harcamaları	% 22,3
İhracat (Mal ve Hizmet)	% 25,1
İthalat (Mal ve Hizmet)	% 59,1

Kaynak: EIU

Bosna Hersek ekonomisi, savaş sonrası dönemdeki hızlı toparlanması sayesinde bir başarı hikayesi olarak görülebilecek niteliktedir. Dayton Barış Anlaşması'ndan sonraki dönemde Bosna Hersek sadece yeni yapılanma ve kalkınma açısından büyük bir ilerleme kaydetmekle kalmamış aynı zamanda hem devlet kurumlarının yeniden yapılanması hem de sosyal alanlarda atılan adımlar açısından da hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Bütün bu ilerleme sonrasında Bosna Hersek, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik ve NATO'nun 'Barış için Ortaklık' programına üyelik için çalışmalarını sürdürmektedir.

Savaş döneminde Bosna Hersek'te reel olarak GSYİH miktarı yaklaşık yüzde 80 oranında azalmıştır ve ülkede yaklaşık 2 milyondan fazla insan mülteci durumuna düşmüştür. Bu olumsuz tablodan ülkeyi kurtarabilmek için 1996 yılından kapsamlı bir dış yardım programı başlatılmıştır ve o tarihten bu yana toplam olarak yaklaşık 5,5 milyar dolar dış yardım sağlandığı tahmin edilmektedir. Dış yardımlar arasında kuşkusuz Dünya Bankası, sağlamış olduğu 1 milyar doların üzerindeki parasal destek ile ülkenin yeniden yapılanmasında önemli bir pay sahibidir. Hatta Bosna Hersek, Dünya Bankası tarihinde, en başarılı yeniden yapılanma programına örnek olarak gösterilmektedir.

II. TEMEL EKONOMİK YAPI

1996 yılından beri sürdürülmekte olan yeniden yapılandırma programı kapsamında Bosna Hersek'te bankacılık sektörü modern bir hale gelmiş ve özelleştirilmiştir. Kamuya ait firmaların özelleştirme programı yavaş olarak ilerlese de, genel anlamda Bosna Hersek'te hükümetin, dış ticaretin serbestleşmesi faaliyetleri açısından ve CEFTA'ya üyelik gerçekleştirilmesi sebebiyle oldukça başarılı olduğu söylenebilir.

Bosna Hersek ekonomisinin gelişimi açısından ileri dönük olarak kuşkusuz önemli engeller, tehditler ve sorunlar mevcuttur. Öncelikle ülkedeki reformların hızlandırılması gerekmektedir. Bu reformlar sayesinde şirket kurma ve kayıt altına alma işlemlerinin daha da hızlandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca, yapılacak olan reform süreci sayesinde ülkede daha etkin bir denetleme mekanizmasının ve iflas kanununun oluşturulması da mümkün olacaktır. Öte yandan, kamu harcamaları açısından da ileri dönük olarak değişiklikler yapılması gerekmektedir. Harcamaların, daha çok büyümeyi artırıcı faaliyetlere yönlendirilmesi oldukça önemlidir.

Bosna Hersek'te yol inşaatları ve enerji sektörü gibi altyapı yatırımları öncelikli olarak ele alınmaktadır. Ancak mali disiplinin 2008 yılı içerisinde sıkı bir şekilde devam edeceği öngörülmektedir. Harcamalar tarafındaki riskler ağırlıklı olarak kamu çalışanları ve muharip gazilere yönelik yapılan ödemeler ile altyapı yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Ülkede borçlanma oranındaki artışın devam etme riskine karşı Merkez Bankası para politikasını sıkılaştırmayı düşünmektedir.

Ekonomik büyüme oranına bakıldığında, ülkedeki büyük çaplı enerji ve yol yapımı çalışmalarının 2008 ve 2009 yıllarında büyümeyi desteklemeye devam edeceğini göstermektedir. Enflasyon 2007 yılından yeniden yükselişe geçtikten sonra 2008 Nisan ayı itibarıyla yüzde 7,5 seviyesine ulaşmış bulunmaktadır. Bu yükselişin ana sebebi ise yükselen petrol ve gıda fiyatları olarak özetlenebilir.

Bosna Hersek'te 2006 yılında \$1 milyar seviyesinde bulunan cari açık miktarı, 2007 yılında \$1,9 milyar seviyesine kadar yükselmiştir. 2008 yılının ilk dört ayında artış gösteren dış ticaret açığı da cari açık üzerinde baskı oluşturmaya devam etmektedir. Bu sebeple tüketim harcamaları, petrol ve gıda fiyatları, dış ticaret açığı üzerinde etkili olmaya devam edecektir.

Bosna Hersek'te enflasyon oranı 2005 yılından itibaren, daha önceki döneme göre, artan gıda ve enerji fiyatları sonucunda biraz yükselmiştir. Her ne kadar 2006 yılında uygulamaya konulan yeni KDV düzenlemesi, genel olarak enflasyon oranında bir artış baskısı yaratmış olsa da, bu uygulamanın getirmiş olduğu tek seferlik enflasyonist etkinin giderek ortadan kalktığı görülmektedir. Bosna Hersek'te para birimi olan konvertibl mark (KM), 1,96 KM = 1 EUR oranında sabitlenmiştir.

Hükümet 2008 Mayıs ayında ülkenin iki büyük telekomünikasyon şirketinin özelleştirilmesini hızlandırmak amacıyla yeni bir plan hazırlamıştır. Özelleştirmelerin hızlandırılmasındaki amaç, altyapı yatırımları için gerekli olan fonların daha çabuk sağlanmasıdır.

B. Başlıca Sektörler

1. Tarım

RS'de bulunan Posavina bölgesi dışında, Bosna Hersek'in büyük bir bölümünün dağlık arazi olması sebebiyle, ülke toprakları tarımsal üretime çok elverişli değildir. Federasyon kısmında, başta Neretva nehri olmak üzere bazı nehirler üzerindeki küçük vadilerde ve Hersek bölgesinde yer alan Karst'da üretim faaliyetleri sürdürülmektedir. Tarımsal üretim, toplam üretimin yaklaşık yüzde 10'u civarında bulunmaktadır.

Ülkede Mikro klimaların farklı etkisi sayesinde meyve sebze üretimi, çeşitlilik arz etmektedir. Savaştan önce gelişmiş durumda bulunan hayvancılık sektörü savaş döneminde oldukça gerilemiştir. Tarımsal üretimin yapılmakta olduğu araziler çoğunlukla özel arazilerdir ve küçük parçalı toprak sahipliği yaygındır. Tarımsal üretimin önündeki en önemli sorunlardan biri, kadastro ve resmi kayıt sisteminin yetersiz olmasıdır.

Bosna Hersek'in yaklaşık yüzde 40 oranındaki bölümünün ormanlık olmasına karşılık, geçmişteki yasadışı kullanımdan kaynaklanan tahribat ve mayınlar yüzünden ormanlık arazinin bir bölümü kullanılamamaktadır. Savaşta önce ihracata yönelik bir sektör olan ormancılık sektöründe, kısmen düşük kalitedeki ağaç ve kısmen de modern makine ve teçhizatın olmaması nedeniyle katma değeri düşük üretim yapılmaktadır. 2003 yılında hükümet tarafından düşük katma değerli ürünler yerine yüksek katma değerli ürünlerin ihracatını teşvik amacıyla bu ürünlerin ihracatındaki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ayrıca ülkede bulunan nehirler üzerinde balık tarımı yaygın olarak yapılmaktadır.

2. Sanayi

Savaş yıllarında önemli derecede gerileyen sınai üretim, savaşın sona ermesi ile birlikte 1996-1999 yılları arasında güçlü bir büyüme performansı sergilemiştir. Gıda ve içecekler sektörü, ülkedeki toplam sınai üretiminde önemli bir yer tutmaktadır. Sektördeki büyümenin sınırlı kalmasının en önemli nedenleri, özellikle Hırvatistan ve Sırbistan ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmaları çerçevesinde, bu ülkelerden kaynaklanan ithalat ve AB'ye yeni üye olan ülkelerin AB mevzuatı çerçevesinde ticari engelleri Bosna Hersek gibi üçüncü ülkeler aleyhine yükseltmeleridir.

Genel anlamda bakıldığında, savaş döneminden önce üretim, makine üretimi metal işleme, kimyasallar, ağaç işleme, gıda, tekstil ve deri sektörlerinde yoğunlaşmış iken, son dönemde üretim, bu yapı yerine, gıda işleme, metal dışı ürünler ve mineraller, ağaç işleme ve temel metaller gibi daha düşük katma değerli sektörlerde yoğunlaşmıştır. Üretim hem Federasyon'da hem de RS'de genel olarak büyük şehirler civarında yoğunlaşmaktadır. (Federasyon'da Saraybosna, Mostar, Tuzla ve Zenica; RS'de Banja Luka, Modrica ve Bijeljina).

3. Enerji

Bosna Hersek'te enerji ihtiyacının önemli bir bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Savaşta önce 13 hidroelektrik santrali toplam enerji ihtiyacının yaklaşık yüzde 40'ını, dört termoelektrik santrali ise, ihtiyacın kalanını karşılamaktaydı. 2000 yılı itibarıyla enerji üretimi savaş öncesi dönemin yaklaşık yüzde 80'ine ulaşmıştır. Dünya Bankası tarafından yürütülen 'Power IV' projesi kapsamında, elektrik sektörüne 287 milyon dolar civarında ek yatırım yapılması planlanmaktadır. Bosna Hersek'in doğalgaz ihtiyacının büyük bir bölümü ise Sırbistan üzerinden gelmektedir. Mevcut doğalgaz boru hattı 190 km civarındadır ve boru hattının yaygınlaştırılması amacıyla çalışmalar devam etmektedir.

2006 yılı sonunda Bosanski Brod petrol rafinerisi, Modrica motor yağı fabrikası ve Petrol (petrol istasyonları) özelleştirilme yoluyla Rus Zarubezhneft firmasına satılmıştır. Bosna Hersek'in ithalatında petrol ve petrol ürünleri önemli bir pay oluşturmaktadır. Ülkemiz ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında Bosna Hersek'te petrol ürünleri ihtiyacının bir kısmı da Türkiye'den karşılanmaktadır ve bu ürünün ihracatı, Bosna Hersek'e yapılan toplam ihracatımızın yaklaşık yüzde 40 oranındaki kısmını oluşturmaktadır. Öte yandan, Federasyon'da enerji şirketi Energopetrol'un yüzde 67'si Macar (MOL) ve Hırvat (INA) ortaklığına satılmış bulunmaktadır.

4. Turizm

Bosna Hersek'te, kış sporları, kaplıca turizmi, avcılık ve doğa sporları açısından önemli bir potansiyel mevcuttur. Ayrıca ülkenin Adriyatik denizinde 20 km'lik sahili bulunmaktadır. Savaş öncesi dönemde belirli bir seviyeye ulaşmış bulunan turizm sektörü, savaş döneminin etkisiyle önemli oranda bir büyüme sağlayamamıştır. Bu sebeple Hükümet, turizmi stratejik sektör olarak belirlemiştir.

Bosna Hersek 1984 yılında Kış Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca, Saraybosna Havalimanının Bjelasnica ve Jahorina kış sporları merkezlerine yarım saat uzaklıkta olması nedeniyle Saraybosna kış sporları açısından cazibe merkezi olarak öne çıkmaktadır. Ancak, söz konusu merkezlerde konut amaçlı binaların fazla olması, otel kapasitesinin sınırlı olması ve küresel ısınma nedeniyle sezonun kısalması gibi nedenlerle, söz konusu potansiyelden gerektiği kadar yararlanılamamaktadır. Bu sebeple, Saraybosna'da kış sporları tesisleri ile ilgilenen yatırımcıların bu konuda dikkatli olmaları gerekmektedir.

5. Ulaştırma

Demiryolu: Ülkenin savaştan önce (1992-1995) 1.030 km uzunluğunda olan demiryolu ağı, savaş sebebiyle önemli derecede zarar görmüştür ve bu zararın bir kısmı uluslararası kuruluşların yardımıyla bir ölçüde onarılmıştır. Ancak, demiryolunun taşımacılıkta daha etkin hale getirilmesi için yeni yatırımlar gerekmektedir.

Karayolu: Karayolu taşımacılığı, Bosna Hersek'de ulaşım altyapısının en önemli unsurlarından biridir ve toplam uzunluğu 22.600 km'dir (3.800 km anayol). Arazisinin büyük bölümünün dağlık olması nedeniyle, Bosna Hersek'te karayolu yapımı zor ve oldukça pahalıdır. Hırvatistan'ın Ploce limanı ile Bosna Hersek üzerinden Budapeşte ve Kiev üzerinden Kalaninograd'a ulaşacak olan Koridor V yolunun yapımı kısmen başlamıştır.

Bosna Hersek'de kuzeyden Bosanski Brod'dan başlayarak, batıda Bosna Hersek sınırının hemen yakınındaki Hırvatistan'ın Plo_e limanında biten ve ana amacı Budapeşte'yi Plo_e limanına bağlamak olan, yaklaşık 75 kilometresi tünel ve 33 kilometresi köprü olmak üzere 336 km uzunluğunda olması ve 3 milyar Euro'ya mal olması beklenen Koridor VC Otoyol Projesi, Bosna Hersek'in en büyük kalkınma projesi olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu Proje'nin 2017 yılında tamamlanması öngörülmekte olup, Uygulama Projesi kısmı lotlar halinde Bosna Hersek, Hırvatistan, İspanyol ve İtalyan firmalarına verilmiştir.

Koridor VC Projesinin finansmanına Dünya Bankası ve EBRD gibi kurumların da katılması beklenmektedir, ancak inşaa aşamasının nasıl finanse edileceği konusu henüz açıklık kazanmamıştır. Ancak, Bosna Hersek'de ve uluslararası toplumda anılan Proje'nin hayata geçirilmesi konusunda önemli ölçüde kararlılık bulunmaktadır.

Su Yolları: Bosna Hersek'in 20 km civarında denizde sahili olmakla beraber (Neum), bu bölgede liman bulunmamaktadır. Ülke, Hırvatistan kıyısındaki Ploce limanını kullanmak durumundadır ve Hırvatistan ile Bosna Hersek arasında 1998 yılında adı geçen limanın kullanımı ile ilgili olarak yapılan Anlaşma henüz onaylanmamıştır. Diğer taraftan, Sava nehri üzerinde Bosanska Gradiska, Bosanski Brod, Orasje ve Brcko limanları bulunmaktadır.

Havayolu: Ülkede yirmiden fazla havalimanı bulunmaktadır, ancak sadece Saraybosna, Tuzla, Banja Luka ve Mostar havalimanları ticari trafiğe açıktır. Ülkenin havayolu şirketi, Air Bosna, 2003 yılında iflas etmiş olup, 2005 yılında devlet desteği ile Bosna Air adı altında yeniden faaliyete başlamıştır. Havalimanlarının özelleştirilmesi konusu ülkenin gündeminde bulunmakla beraber, siyasi iradenin, içinde bulunduğu kararsız tutum nedeniyle, bu havalimanlarının özelleştirilmesi konusu şimdilik askıya alınmış durumdadır.

6. Telekomünikasyon

Bosna Hersek'te telekomünikasyon, altyapısı savaştan sonra en hızlı toparlanan sektörlerden birisi olmuştur. 2005 rakamlarına göre 969.000 sabit hat (her 100 kişiye 24.8 ortalama) bulunmaktadır ve bu durum geçmiş dönemlere göre önemli bir artışa işaret etmektedir. Bu artışın en önemli nedeni, EBRD (European Bank for Restructuring and Development) tarafından sponsorluk sağlanan yeniden yapılanma programıdır. Ülkede internet kullanımı ise 1000 kişi başına 58 kullanıcı (225.000 kullanıcı) civarındadır.

Genel anlamda telekomünikasyon sektöründe her üç etnik grubun kendi operatörü bulunduğu görülmektedir. (Hırvat: Eronet, Boşnak: BH Telekom ve Sırp: Telekom Sırske) Bunların en büyüğü olan BH Telekom, Federasyon Hükümeti'ne aittir. Eronet'in yüzde 49'u, Deutsche Telekom'a ait olan Hırvatistan sabit hat operatörü Croatia-T-HT firmasına aittir. RS hükümetine ait olan Telekom Sırske ise özelleştirme kapsamında Sırbistan'da yerleşik Telekom Srbija firmasına 646 milyon Euro (844 milyon ABD doları) karşılığında satılmıştır. Federasyon'a ait olan BH Telekom'un özelleştirme çalışmaları devam etmektedir. Özelleştirme sürecinin hızlandırılması amacıyla Mayıs ayında Hükümet tarafından yeni bir plan hazırlanmıştır. Bu plana göre BH Telekom'un yüzde 90 oranındaki kısmını elinde tutan Hükümet, yüzde 51 oranındaki payını yeni bir stratejik ortağa satmak istemektedir ve yüzde 10 oranındaki kısmın da Sarajevo Menkul Kıymetler Borsası'ndan işlem görmesi planlanmaktadır.

7. Medya

Savaş nedeniyle önemli derecede sıkıntı yaşayan medya sektörünün yeniden yapılanması konusu önem taşımaktadır. 2004 yılı itibarıyla ülkede 7 adet günlük gazete ve (12 tanesi kamu olmak üzere) 30 adet televizyon kanalı bulunmaktadır. Saraybosna'da iki, Banja Luka ve Mostar'da ise birer haber ajansı bulunmaktadır.

8. Bankacılık

Kasım 2007 itibarıyla Federasyon'da 22 adet banka bulunmaktadır ve bunlardan 7 tanesi kamu mülkiyetinde, 12 tanesi ağırlıklı olarak yabancı sermaye mülkiyetinde, 7 tanesi de ağırlıklı olarak yerli sermaye mülkiyetindedir. Bankaların toplam varlıkları 13,6 milyar KM civarındadır. Bankaların verdiği kredilerin yüzde 70'i tüketim ve yüzde 24'ü ev alım amaçlı olup, yüzde 6 oranındaki kısım da esnaf, küçük ölçekli işletmeler ve tarım işletmelerine verilmiştir.

RS'de ise toplam 10 adet banka bulunmaktadır ve bunların toplam varlıkları Eylül 2007 itibarıyla 5,8 milyar KM civarındadır. Bankaların mülkiyet yapısı incelendiğinde, yüzde 99 oranındaki bölümünün özel mülkiyete, yüzde 1'inin ise kamuya ait olduğu görülmektedir.

9. Perakende

Bosna Hersek'te savaş sonrası dönemde perakendecilik sektöründe önemli bir canlanma yaşanmıştır ve bu sektör 2005 yılında GSYİH'nın yüzde 14'ünü üretir duruma gelmiştir. Savaş öncesinde devlet tarafından kontrol edilen büyük perakende şirketleri, savaş sonrasında sektörden çekilmek zorunda kalmışlar veya mevcut yerlerini özel sektör kuruluşlarına kiralamak zorunda kalmışlardır. Devlet teşebbüslerinin aksine, küçük işletmeler sektöre hakim duruma gelmişlerdir. Öte yandan, 2000 yılından bu yana perakende sektöründe özellikle Hırvat, İtalyan ve Sloven sermayesi artmıştır ve hipermarket düzeyinde perakendecilik büyük ölçüde bu gruplar tarafından kontrol edilmektedir.

10. Doğal Kaynaklar ve Madencilik

Bosna Hersek, eski Yugoslavya döneminde, sahip olduğu zengin maden rezervleri nedeniyle madencilik ve ağır sanayi alanlarında yoğunlaşmıştı. Dayton Barış Anlaşması ve Avrupa Birliği süreçleri çerçevesinde Batı Balkanlar'da sağlanan istikrar ortamı, ve temel madenlerde son yıllarda yaşanan fiyat artışları sebebiyle, madencilik sektörü yine ülke ekonomisinin en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Bosna Hersek'te madencilik sektörü, savaş dönemi boyunca gerileme göstermiştir. Özellikle 1999 yılında en önemli pazar olan Sırbistan ve Karadağ'da daralma yaşansa da, sektör daha sonra toparlanabilmiştir. Bosna Hersek'in, Ljubija (RS) ve Vares ve Jablanica'da (Federasyon) toplam 750 milyon ton demir cevheri rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Savaşta önce 1,8 milyon ton demir üreten ve 20.000 kişi istihdam eden sektörün üretimi 2003 yılında 100.000 ton seviyesine gerilemiştir.

Bosna Hersek'te çinko ve kurşun rezervlerinin yaklaşık 11,7 milyon ton civarında olduğu tahmin edilmektedir ve bu rezervler Federasyon'da Vares ve Olova'da, RS'de ise Srebrenica'da bulunmaktadır. Öte yandan, Sırp tarafında açılan ve sonuçlandırılan iki termoelektrik santrali ihalesinin şeffaflığı tartışılmaktadır. Federasyon'da ise termoelektrik santraller konusundaki kararların Federasyon yönetimi düzeyinde alındığı, ancak, diğer madenlerde Kanton düzeyinde karar alındığı görülmektedir.

Aluminiyum Mostar, savaştan sonra hızla toparlanarak Bosna Hersek'in en büyük ihracatçısı (250 - 300 milyon Euro civarında ihracat) olmuştur. İhracatının büyük bir kısmı Hırvatistan ve İsviçre'ye gerçekleştirilmektedir. Söz konusu tesisin özelleştirilmesi için açılan ihalede en yüksek teklifi İsviçre'de yerleşik GLENCORE firması vermiştir ve söz konusu ihale görüşmeleri devam etmektedir. Öte yandan Bosna Hersek'te tuz, barit, kireç ve kalay madenleri de bulunmaktadır. Tuzla'da bulunan ve soda üretiminde bulunan Soda-So Lukavac üretim tesisleri, 2006 yılında Şişecam iştiraki olan Soda San. tarafından alınmıştır.

11. İnşaat

IMF tarafından hazırlanan verilere göre 2004 yılında sektörün GSMH'ya katkısı yüzde 6 civarında bulunmaktadır. Ancak, büyük enerji altyapısı ve yol ihalelerinin sonuçlanması sonrasında ve kredi imkanlarına daha kolay ulaşım imkanları ile konut talebinin artması sonucunda, sektöre yönelik talepte bir artış beklenmektedir.

12. Metal Endüstrisi

Bosna Hersek'te zengin demir ve boksit kaynakları bulunmaktadır. Ülkede metal işlemeciliğiyle uğraşan kuruluşlar özelleştirme sürecinde bulunmaktadırlar. Bosna Hersek'te iki adet büyük alüminyum fabrikası bulunmaktadır. Birac, Avrupa'da en büyük alüminyum oksit üreticisi konumundadır ve Alüminyum Mostar ise Bosna Hersek'teki en büyük ihracatçı firmadır.

13. Araba Parçaları

Volkswagen marka araçlar Saraybosna'da 30 yıldan fazla bir zamandır üretilmektedir. Halen Skoda araçlarının (Fabia ve Octavia) ve VW arabalarının (Polo, Golf 5, Passat) montajı Bosna Hersek'te gerçekleştirilmektedir. Ülkede her türlü araç için yedek parça ve teçhizat üretimi mevcuttur ve bu sektörde çok tecrübeli ve yetenekli bir işgücü de bulunmaktadır.

14. Ahşap Endüstrisi

Bosna Hersek'te zengin orman kaynakları mevcuttur. Ülke'nin yüzde 40'tan fazla bir alanı ormanlıktır ve bunun üçte birini yaprak döken kayın ve meşe ağaçları oluşturmaktadır. 2004 itibarıyla Bosna Hersek'in ahşap endüstrisindeki toplam ihracatı 210 milyon EUR seviyesinde gerçekleşmiştir. Başlıca ihracat yapılan piyasalar, ABD, Batı Avrupa, Kanada ve Avustralya'dır. Sektörde yetenekli bir işgücü mevcuttur ve ahşap ürünleri endüstrisinde katma değerli ürünlere yatırım fırsatları da bulunmaktadır. Bunlar özellikle ince kaplamalık tahta, kontrplak, marangozluk ürünleri ile parke ve mobilya ürünleri olarak özetlenebilir.

A.Şirket Kuruluşu

ŞİRKET TİRLERİ	BOSNA HESEK FEDERASYONU	SIRP CUMHURİYETİ
Sınırsız Sorumlu Anonim Şirketler (d.n.o)	En az iki kişi (yerli veya yabancı) tarafından kurulur. Kuruluş sermayesine her ortak eşit olarak katkıda bulunur. Gerekli asgari bir sermaye yoktur.	En az iki kişi tarafından kontrat esasına göre kurulur. Gerekli asgari bir sermaye yoktur.
Sınırlı Sorumlu Anonim Ortaklıklar (d.o.o)	Bir veya daha fazla kişi tarafından kurulabilir. Asgari sermaye 2,000 KM	Şirketi 1'den 30'a kadar kişi kurabilir. Asgari sermaye 2,000 KM.
Komandite Ortaklıklar (k.d)	Minimum 1 sınırlı ortak, 1 genel ortak olmak üzere iki kişi tarafından kurulur. Sınırlı ortak bütün varlığıyla şirketin borçlarından sorumludur.	En az 1 kişinin sınırsız sorumluluğu vardır.
Sınırsız Sorumlu Anonim Ortaklıklar (d.d)	Bir veya daha çok kişi tarafından kurulabilmektedir. Şirket bütün mal varlığıyla borçlulara karşı sorumludur. Asgari sermaye miktarı 50,000KM'dir.	İki kuruluş türü vardır: şirket bir anda kuruluyorsa 1'den 50'ye kadar kişi kurabilir (asgari sermaye 10.000 KM); aşamalı kuruluyorsa, 2 veya daha fazla kişi kurabilir.

Şirket kuruluşlarına, faaliyetlerine ve şirket faaliyetlerinin sona erdirilmesine, şirket türlerine, şirketin hak, yetki ve sorumluluklarına dair düzenlemeleri içeren kanunlar her iki entitede farklıdır. 23/99 sayılı Bosna Hersek Federasyonu Resmi Gazetesinde yayımlanan Şirketler Kanunu Federasyonda, 24/99 sayılı RS Resmi Gazetesinde yayımlanan Şirketler Kanunu RS'te faaliyet gösterecek olan şirketlerin tabi olacağı düzenlemeleri içeren Kanunlardır.

1. Şirket Kayıt ve Tescil İşlemleri

Federasyonda şirket tescil ve kayıt işlemlerine ilişkin izlenmesi gereken prosedürler şunlardır:

1. Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması,
2. Şirketin Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığına kaydı,
3. Şirketin İstatistik Kurumuna kaydı,
4. İlgili Belediye'de Vergi İadesine kayıt,
5. Gümrük numarası için Gümrük İdaresine başvuru,
6. Şirketin Kanton Mahkemesine kaydı,
7. Şirketin mühürünün hazırlanması,
8. Ticari bankada şirket adına hesap açılması,
9. Şirket ve işçilerin emeklilik ve malüllük sigortalarının yaptırılması,
- 10.İlgili belediyeden işyerinin açılması için izin müracaatının yapılması.

Şirket kuruluş işlemlerinin süreci 30 -45 gündür. İşlemlerin yaklaşık masrafları:

- İdari masraflar - 300 EUR civarında
- Avukatlık masrafları 150 - 750 EUR arasındadır.

2. KDV ve Diğer Vergiler

01.01.2006 tarihinden itibaren Bosna Hersek'te tek vergi sistemine geçilmiş olup, daha önce iki entitede farklı oranlarda uygulanan 'satış' ve 'hizmet' vergileri kaldırılmış, bunların yerine Katma Değer Vergisi uygulamasına başlanmıştır. KDV tüm sektörlerde yüzde 17 olarak uygulanmaktadır. FBİH sınırları içerisinde yüzde 5 oranında emlak vergisi uygulanırken, RS'de emlak vergisi yüzde 3 seviyesinde bulunmaktadır.

B. İş ve İstihdam

1. Ücret Üzerinden Yapılan İşveren ve İşçi Kesintileri

Vergi ve Fon Kesintileri	İşveren Kesintileri yüzde	Çalışan Kesintileri yüzde
	BIH * 1 - RS *2	BIH *1 - RS *2
Emekli Aylığı	17.0 - 24.0	7.0 - 9.0
Sağlık Sigortası	13.0 - 15.0	4.0 - 7.5
İşsizlik Sigortası	2.0 - 1.0	0.5 - 0.5
Çocukların Korunması	2.0	1.0
Su	-	1.5
Maaş Vergisi	5.0	10
TOPLAM	yüzde 32 - yüzde 42	yüzde 16.5 - yüzde 29.5

Kaynak: FİPA

Net ücretin yüzde 50'si kadar vergi ve fon kesintileri yapılmaktadır.

*1 Hesaplama brüt maaş esas alınır

*2 Hesaplama net maaş esas alınır

20

2. Bosna Hersek Vergi Düzeninde Yeni Değişiklikler

1 Ocak 2008 tarihinden itibaren, yabancı yatırımcılara tanınmış olan 5 yıl boyunca kurumlar vergisi muafiyeti kaldırılmıştır. Daha önce kurulmuş şirketler, bu muafiyetten önceki mevzuatta belirtilen sürelerde ve şartlarda yararlanmaya devam edeceklerdir. Diğer taraftan, yeni Kanun uyarınca, kurumlar vergisi oranı tüm entitelerde yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Söz konusu mevzuat uyarınca, aşağıdaki durumlarda Federasyon'da yerleşik firmalar Kurumlar Vergisi ödememektedir:

- Firmanın toplam gelirinin yüzde 30'unun ihracattan sağlanması durumunda,
- Firmanın beş yıl boyunca 20 milyon KM (ilk yıl 4 milyon KM) yatırım yapması durumunda,
- Kanun'da belirtilen şartlar dahilinde firmada sakat veya engelli çalıştırması durumunda.

Gümrük vergileri tüm entitelerde aynı düzeyde olup, ürüne göre değişmektedir. Ancak, Bosna Hersek ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması uyarınca, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren ülkemiz menşeli tüm ürünlerde sıfır gümrük vergisi ödenmektedir. Bunun için, ülkemizden gelen eşyanın EUR1 sertifikasına sahip olması gerekmektedir.

Gelir Vergisinde ise 2009 yılında değişiklik yapılması ve vergi oranlarının tüm ülkede entitelerden bağımsız olarak aynı düzeye getirilmesi beklenmektedir. Mevcut durumda ise, gümrük vergisi oranı entitelere göre farklılık göstermektedir.

- Federasyon'da gelir vergisi kanton düzeyinde uygulanmakta olup, maaşlarda brüt maaş üzerinden yüzde 5, diğer gelirlerde ise gelir türüne göre yüzde 10 ile yüzde 30 arasında değişmektedir.
- RS'de ise maaş üzerinden alınan vergi, net maaş üzerinden hesaplanmakta olup, maaş miktarına bağlı olarak yüzde 0 - 15 arasında değişmektedir.
- Öte yandan, Federasyon'da ve RS'de oturma izni bulunan yabancıların Bosna Hersek'de elde ettikleri gelirler ile oturma izni bulunmayan, ancak, Bosna Hersek'de gelir kazanmış olan yabancılar gelir vergisi kapsamındadırlar. Brcko District'te ise, yabancı kişi kesintisiz olarak en az 183 gün boyunca anılan bölgede kalmış olması durumunda, gelir vergisi mükellefi olarak değerlendirilmektedir.

Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

A.İthalat Tarifeleri ve Gümrük Düzenlemeleri

Bosna Hersek'te gümrük vergi oranları yüzde 0-15 arasında değişmektedir. İthalatta yüzde 1 gümrük harcı alınmaktadır. Gümrük vergileri ortalaması yüzde 6,5 düzeyindedir. Belirli gıda ürünlerinde gümrük vergilerinin yanı sıra ithalatta aşağıda belirtilen prelevman vergileri de (excise taxes) bulunmaktadır.

Ürün Adı	Vergi Oranı
Petrol	0,30 KM/l + 0.15 KM/l (yol vergisi)
Dizel	0,30 KM/l + 0.15 KM/l (yol vergisi)
Benzin	0,35 KM/l + 0.15 KM/l (yol vergisi)
Kurşunsuz benzin	0,40 KM/l + 0.15 KM/l (yol vergisi)
Alkolsüz içecekler	0,30 KM/l
Bira	0.20 KM/l
Şarap	0.25 KM/l
Alkollü Diğer İçecekler	15 KM/l
Etil Alkol	15 KM/l
Kahve	1 KM/kg

Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Bosna Hersek'te, yatırım amaçlı gelen yabancı sermayeye ait mal ve ekipmanlar, BH'de gerçekleştirilen rehabilitasyon ve onarım projeleri için getirilecek mal ve ekipmanlar, ihrac kaydıyla yapılan ithalat, BH'e yatırım amaçlı olarak getirilen komple tesis ve makine ithalatı, yolcu beraberindeki eşya, insani yardım kuruluşları tarafından getirilen ürünler, promosyon ve tanıtım amaçlı getirilen ürünler, numuneler, mektup ve posta yolu ile gelen parsiyeler, eğitim araç gereçleri, uluslararası organizasyonlarda tüketilecek malzemeler, gümrük vergisinden muaftır. Türkiye ile imzalanan STA'ya göre ülkemize Bosna Hersek'den ithal edilecek ürünlerden (bazı tarım ve hayvancılık ürünleri hariç olmak üzere) gümrük vergisi alınmamaktadır. 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren Bosna Hersek'te tek vergi sistemine geçilmiştir ve daha önce iki entitede farklı oranlarda uygulanan 'satış' ve 'hizmet' vergileri kaldırılmış, bunların yerine Katma Değer Vergisi uygulamasına başlanmıştır. KDV tüm sektörlerde yüzde 17 olarak uygulanmaktadır. Türkiye'nin ihracatı açısından sıkıntı yaratacak tarife dışı engeller bulunmamaktadır.

Bosna Hersek'te, dış ticaretin yaklaşık yarısı AB ülkeleri ile gerçekleştirilmektedir. Öte yandan, daha detaylı bir analiz yapıldığında, beş ülkenin (Hırvatistan, Almanya, Sırbistan, İtalya ve Slovenya) dış ticarete önemli bir payı olduğu da göze çarpmaktadır ve ülkemizin Serbest Ticaret Anlaşması sayesinde artırdığı ihracatı, mevcut yapıyı değiştirebilecek niteliktedir.

B. Fikri Mülkiyet Hakları

Bosna Hersek'te telif hakkı elde edilmesi için, eser sahiplerinden ve diğer ilgili birimlerden resmi olarak izin alınması gerekmektedir. Ülkede telif haklarının elde edilmesi konusunda uzmanlaşmış olan resmi kurum "Bosna Hersek Fikri Mülkiyet Hakları Enstitüsü"dür.

A. Bosna Hersek Serbest Ticaret Bölgeleri

Serbest Ticaret Bölgeleri tüzel kişilik statüsüne sahiptir. Serbest Ticaret Bölgeleri'nde faaliyet gösteren firmalar Katma Değer Vergisi ve İthalat Vergisi ödememektedirler. Serbest Ticaret Bölgesi'ndeki yatırımlarda, kar ve yatırım transferlerinde herhangi bir ücret alınmamaktadır. Serbest Ticaret Bölgesinde ithalat üzerinden gümrük vergisi ve diğer ücretler de ödenmemektedir. Yatırımcılar, Serbest Ticaret Bölgesi içindeki üretim faaliyetlerinde kullanacakları teçhizatın ithalatındaki gümrük vergisi ve diğer vergilerden de muaf tutulmaktadır.

Bosna Hersek'in, "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması" imzalamış olduğu ülkeler şunlardır: Belçika, Hırvatistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İran, İtalya, Ürdün, Moldavya, Hollanda, Norveç, Pakistan, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İsveç, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere. Öte yandan Bosna Hersek, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, İsviçre, Norveç, Rusya, Japonya ve Kanada ile tercihli ticaret sistemine de sahip bulunmaktadır. Ayrıca Bosna Hersek, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 36 ülke ile de "Yatırımların Korunması ve Desteklenmesi Anlaşması" imzalamıştır.

Serbest Ticaret Bölgeleri

VOGOŞÇA

Alan: 85.000 m2

- Konum:

Ana ray hattına direkt bağlantı: Polçe - Sarajevo - Banja Luka - Zagreb - Belgrad

Ana yola bağlantı (koridor): Budapeşte - Osijek - Sarajevo - Mostar - Polçe

Sarajevo Havaalanından 10 km uzaklıkta

Trans - European gaz hattına bağlantı

VİSOKO

Alan: 200.000 m2

Kullanılabilir alan: 18.000 m2

- Konum:

Yol bağlantısı (koridor): Oraşye - Doboj - Zenica - Sarajevo

Ray hattı: Zagreb - Belgrad - Vinkovci - Sarajevo - Ploçe

Sarajevo Havaalanından 30 km uzaklıkta

HERCEGOVİNA - MOSTAR

Alan: 435.633 m2

- Konum:

Ana ray hattına bağlantı: Budapeşte - Sarajevo - Banja Luka - Zagreb - Belgrad

Ana yola bağlantı (koridor): Budapeşte - Osijek - Sarajevo - Mostar - Ploçe

Mostar Havaalanı mevcut

Ploçe limanına 60 km uzaklıkta (Akdeniz)

SLOBOMİR

Alan: 10 Hektar

- Konum:

Bölgesel yola bağlantı: Bijeljina - "Pavlović Köprüsü" (Bosna'yı Sırbistan ile bağlayan köprü).

B. Serbest Bölgeler ve Mevzuatı

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler, emekle ilgili vergiler hariç diğer tüm vergilerden muaftır. Her türlü mal serbest bölgelere gümrüksüz olarak ithal edilebilmektedir.

Perakende Piyasası

Perakende piyasasında büyük marketler özellikle yabancı sermayenin girişiyle birlikte yaygınlaşmakta olmasına karşılık, ülkede üretici - toptancı - perakendeci sistemi yaygın olarak dağıtım kanallarında ağırlığını korumaktadır. Büyük marketlerde yabancı sermaye ağırlığı bulunmakta ve firmalar, kendi ülkelerinden ithalat yapmayı tercih etmektedirler. Halkın büyük kesimi evlerine yakın bakkallardan ve küçük marketlerden alış veriş yapmak yerine her geçen gün daha fazla büyük marketlerden alış veriş yapma eğilimi içindedir. Büyük marketlere ürün satan Türk firmalar ile yapılan görüşmelerde, söz konusu satışlarda kar marjının yüksek olmadığı, ancak, ürünün daha iyi tanıtılmasına katkı sağladığı belirtilmektedir.

C. Ticari Yatırım Uygulamaları

Bosna Hersek'te silah ve savunma sanayi sektörü ile doğrudan kamu güvenliğini ilgilendiren sektörlerde faaliyet gösterecek yabancı sermayeli şirketlerde yabancı sermaye miktarı yüzde 49 seviyesini aşamaz. Diğer sektörlerde herhangi bir sermaye sınırlaması yoktur.

Yabancı yatırımcı hüviyetindeki tüzel kişilikler şirket kayıt işlemlerinin tamamlanmasının ardından, özel kişiler ise toplam 8 yıl ülkede bulunduktan sonra gayrimenkul alımına hak kazanmaktadırlar. Yabancı sermayeli şirketler kârlarını başka bir ülkeye serbestçe transfer edebilecekleri gibi yeni yatırımlarda da kullanabilirler.

Yatırım amaçlı gelen yabancı sermayeye ait mal ve ekipmanlar, rehabilitasyon ve onarım projeleri için getirilecek mal ve ekipmanlar, ihraç kaydıyla yapılan ithalat, yatırım amaçlı olarak getirilen komple tesis ve makine ithalatı, promosyon ve tanıtım amaçlı olarak getirilen ürünler, numuneler, mektup ve posta yolu ile gelen parsiyeler gümrük vergisinden muaftır.

Çevre ve insan sağlığı için tehlikeli olabilecek malların ithalatı için yetkili Bakanlıklardan izin alınması gerekmektedir. Ayrıca, 7 yaşından eski kara taşıtlarının, 10 yıldan eski ağır kamyon ve otobüslerin ithalatı kanunla kısıtlanmıştır.

Sınırlı Ortaklıklar, minimum 1 sınırlı ortak, 1 genel ortak olmak üzere iki kişi tarafından kurulur. Sınırlı ortak bütün varlığıyla şirketin borçlarından sorumludur. Bir kişi tarafından karar esasına göre kurulan "d.o.o. şirketlerin" asgari sermayesi 2,000 KM'dir. Sınırsız Sorumlu Ortaklıklar, bir veya daha çok kişi tarafından kurulabilmektedir. Şirket bütün mal varlığıyla borçlulara karşı sorumludur. Asgari sermaye miktarı 50,000 KM'dir.

D. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Bosna Hersek'e yönelik olarak en fazla doğrudan yatırım yapan ülkeler Avusturya, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya'dır. 1996 - 2001 döneminde, siyasi riskler, yabancı sermaye hareketlerine uygun olmayan iş ortamı, zayıf ve yetersiz hukuki mevzuat gibi çeşitli sebeplerden dolayı ülkeye gelen yabancı doğrudan yatırımlar oldukça düşük seviyelerde kalmıştır. 2002 yılından itibaren, ülkedeki özelleştirme programının da etkisiyle doğrudan yabancı yatırımlarda güçlü bir artış başlamıştır. 2004 yılında Bosna Hersek'e yapılan doğrudan yatırımlar rekor kırarak toplam 1,2 milyar KM seviyesine ulaşmıştır.

Özelleştirmelerde yaşanan gecikmeler sonucunda 2006 yılında gerçekleşen doğrudan yatırımlar tekrardan azalarak 661 milyon KM seviyesine gerilemiştir. Öte yandan Bosna Hersek Yatırım Promosyon Ajansı (FIPA), 2006 yılında gerçekleşen yeni yatırımların (greenfield investments), 1999 - 2006 döneminde yapılan toplam yeni yatırımların yaklaşık dörtte biri seviyesine ulaştığını belirtmiştir. Ülkedeki doğrudan yabancı yatırımların seyri halen büyük oranda özelleştirmelerdeki gelişmelere bağlıdır ve özellikle iletişim ve enerji sektörlerindeki özelleştirmelerde büyük potansiyel bulunmaktadır.

Bosna Hersek'te yatırımcılar açısından eğitimli bir işgücü mevcut olmakla beraber, ülkede okuma yazma oranı yüzde 85 civarında bulunmaktadır. Bosna Hersek'te yatırım ve ticaret yapmayı planlayan yabancı firmaların bu ülkedeki pazara girebilmeleri için ilk olarak, komşu ülkelerdeki tedarikçilerin ve ticaret ortakların yerini alması gerekmektedir. Bu ülkeler ağırlıklı olarak Hırvatistan, Slovenya ve diğer önde gelen AB üyesi ülkeler olarak sayılabilir. Bosna Hersek'te satış kanalları oldukça önem taşımaktadır. Bu sebeple, ülkede ticaret yapmayı planlayan yabancı firmaların özellikle satış ve satış sonrası destek ve hizmetler önem vermesi gerekmektedir. Ayrıca ülkede yabancı firmalar tarafından sunulan finans olanakları da, firmaların ticaret ortağı seçmeleri kararında etkili olan faktörlerden biridir.

Bosna Hersek Yabancı Yatırımlar Ajansı tarafından hazırlanan, ülke ve sektör bazında doğrudan yabancı yatırım stok miktarları (kümülatif olarak) aşağıdaki tabloda milyon Avro cinsinden sunulmaktadır.

Bosna Hersek'te Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımın Ülkelere Göre Dağılımı (milyon EUR)

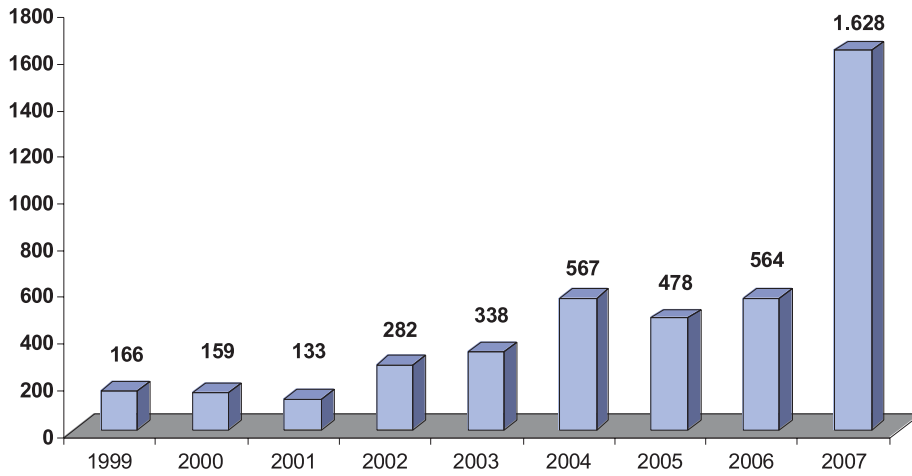
	2005	2006	2007
Avusturya	929	1.190	1.294
Sırbistan	51	65	773
Hırvatistan	357	423	546
Slovenya	278	365	427
İsviçre	51	203	337
Almanya	221	255	270
Hollanda	77	95	113
İtalya	52	75	103
ABD	31	27	81
Türkiye	29	53	64
Diğer ülkeler	387	262	633
Toplam	2.463	3.013	4.641

Bosna Hersek'te Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımın Sektörel Göre Dağılımı (milyon EUR)

	2005	2006	2007
İmalat	716	853	1.453
Bankacılık	834	1.078	1.147
Ticaret	247	288	418
Hizmetler	263	293	299
Diğer finansal hizmetler	262	351	382
Turizm	29	28	33
Taşımacılık	30	31	42
Gayrimenkul	25	28	121
İletişim	57	63	746
Toplam	2.463	3.013	4.641

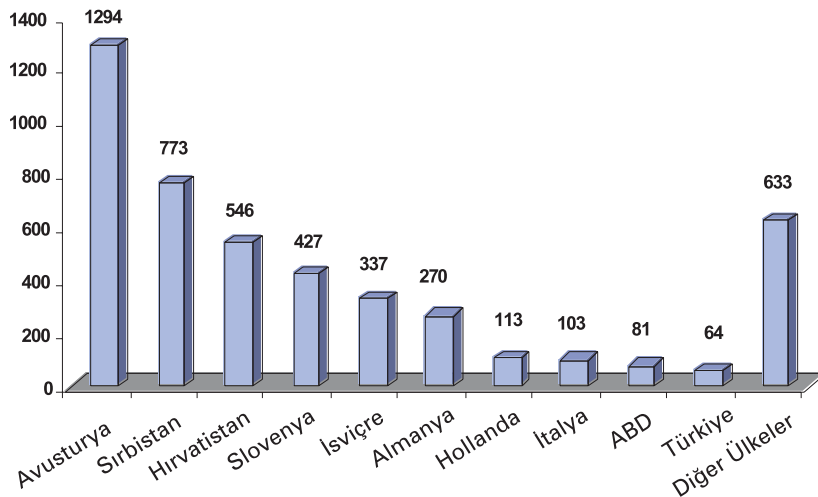
Doğrudan yatırımların gelişimine bakıldığında, Sırbistan'ın 2005 yılında Bosna Hersek'deki doğrudan yatırımlarının miktarını 51 milyon Avro'dan 2007 yılında 773 milyon Avro seviyesine çıkarması oldukça dikkat çekicidir. Republika Srpska'nın Telekom şirketi Telekom Srpska'nın hisselerinin yüzde 65'inin Sırbistan'ın Telekom Srbija tarafından 646 milyon Euro'ya satın alınmasına ilişkin mutabakata Aralık ayı başlarında varılmıştır. Telekom Srbija'nın yüzde 80'i Sırbistan devletine, yüzde 20'si ise Yunanistan'ın OTE şirketine aittir. Ayrıca, RS'deki 2 rafineri ve 1 petrol şirketinin çoğunluk hisselerinin Rus Zarubezneft firması tarafından satın alınması süreci 2006 yılında devam etmiş ve satış sözleşmesi 2007 yılı başında imzalanmıştır.

**Bosna Hersek'e Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar
(milyon EUR)**

Federasyon'da özelleştirme kapsamında büyük ölçekli firmalar bulunmakta ve bunların özelleştirilmesi yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Öte yandan, telekomünikasyon firmaları ve havalimanlarının özelleştirilmesi konusu halen tartışılmaktadır.

Ülkeler Bazında Kümülatif Doğrudan Yatırım (milyon EUR)

A. Vize Gerekliliği

Türkiye ile Bosna ve Hersek karşılıklı olarak birbirlerine vize uygulamamaktadırlar. Ancak, zaman zaman, özellikle Saraybosna Havaalanı'ndan Bosna ve Hersek'e girecek vatandaşlarımızın BiH'e girişine izin verilmemektedir. Yabancıların BiH'te ikametine, Geçişlerine İlişkin Kanun'un ilgili maddelerine göre, nadiren de olsa işadamlarımızdan zaman zaman görüşme gerçekleştirecekleri firmalardan alınmış davet mektuplarını girişte tevsik etmeleri istenmektedir.

İşadamlarımızın böylesi durumlarla karşılaşmaması için, ziyaretleri öncesinde otel rezervasyonlarını yaptırmaları, beraberlerinde seyahetleri boyunca yetecek kadar nakit parayı veya kredi kartını bulundurmaları, pasaportlarının geçerlilik sürelerini kontrol etmeleri tavsiye olunmaktadır.

B. Ulaşım

Türkiye ile Bosna Hersek arasında tarifeli uçuş yapan 3 adet firma bulunmaktadır. Bosna Hersek'te havayolu taşımacılığı yapan şirketlerin irtibat bilgileri aşağıdadır:

• TÜRK HAVA YOLLARI

Adres: Kulovica No:5, 71000 Saraybosna/Bosna Hersek
 Tel&Fax: 00 387 33 666 092, 212 938, 557 810

• B&H AIRLINES

Adres: Branilaca grada 15, 71000 Saraybosna/Bosna Hersek
 Tel&Fax: 00 387 33 550 125, 289 271

• AVIO EXPRESS

Adres: Zelenih beretki No:22, 71000 Saraybosna/Bosna Hersek
 Tel&Fax: 00 387 33 208 333, 289 271

• JAT AIRWAYS

Adres: Zelenih beretki No:6, 71000 Saraybosna/Bosna Hersek
 Tel&Fax: 00 387 33 259 750, 259 751

C. Yerel Zaman ve Tatiller

Bosna Hersek'te yerel zaman Türkiye'den 1 saat geride ve GMT'den 1 saat ileridedir.

Bosna Hersek'te Resmi Tatil Günleri

1 OCAK	YILBAŞI TATİLİ
1 MART	BAĞIMSIZLIK GÜNÜ
1-2 MAYIS	ULUSLARARASI İŞÇİ BAYRAMI
25 KASIM	DEVLET BAYRAMI

Bosna Hersek'te Dini Tatil Günleri

9 OCAK	SIRP CUMHURİYETİ BAYRAMI
14-15 OCAK	SIRP YILBAŞI TATİLİ
14 ŞUBAT	İLK SIRP AYAKLANMASI TATİLİ
15 AĞUSTOS	BÜYÜKANNE BAYRAMI
1 KASIM	ÖLENLER GÜNÜ
3-4-5 KASIM	RAMAZAN BAYRAMI
25 ARALIK	NOEL

Bosna Hersek, ekonomik anlamda önemli bir yapısal değişim yaşamaktadır. Ülkede serbest piyasa ekonomisi için gerekli olan kurumlar Avrupa Birliği ve ABD'nin teknik ve finansal desteği ve yardımları ile oluşturulmaktadır. Bosna Hersek'te 2000 - 2004 yılları arasında IMF ile imzalanan stand-by düzenlemeleri çerçevesinde, mali yapı önemli ölçüde konsolide edilmiş ve 2000 yılında GSMH'nın yüzde 64'üne ulaşan kamu harcamaları yüzde 48 seviyesine çekilmiştir. Ancak, IMF ile yürütülen çalışmalarda sorunlar yaşanmıştır ve 2004 yılında, IMF ile sürdürülen görüşmeler askıya alınmıştır. Bosna Hersek'in mali sorunlarından bir diğeri de, GSMH'nın yüzde 50'sine ulaştığı tahmin edilen savaş sonrasında yabancı para cinsinden mevduatlar ve savaş zararları ile ilgili taleplerin bütçe üzerindeki potansiyel yüküdür.

Öte yandan, ülkeye gelen dış yardımların zaman içinde azalması ve Bosna Hersek'de barışın ve düzenin tesis edilmesi için uluslararası kuruluşlardan ve diğer ülkelerden gelen katkıların azalması, Bosna Hersek ekonomisi açısından olumsuzluklar yaratabilmektedir. Savaştan önce ağırlıklı olarak devlet mülkiyetinde olan üretim altyapısı, özelleştirme veya iflaslar yoluyla özel mülkiyete geçmektedir.

Avrupa Birliği, tarım ürünleri ve bazı tekstil-konfeksiyon ürünleri hariç olmak üzere, Bosna Hersek'e sıfır gümrük ile kendi pazarına girme imtiyazı sağlamıştır. AB'den yapılan ithalatta ise, Bosna Hersek'in üçüncü ülkelere uyguladığı vergi oranları uygulanmaktadır. Bosna Hersek 2006 sonuna kadar 8 ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamış ve uygulamış olup, Aralık 2006'da imzalanan CEFTA Anlaşması ile (Bosna Hersek, Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ, Moldova ve Kosova, Hırvatistan ve Makedonya tarafından) ülkemiz ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması hariç olmak üzere diğerleri yürürlükten kalkmıştır. Daha önce CEFTA üyesi olan Romanya ve Bulgaristan ise AB üyeliği nedeniyle 1 Ocak 2007'de ayrılmıştır. Genişletilmiş CEFTA Anlaşması ile ikili ticaret anlaşmalarının yerine geçecek yeni ticaret kuralları belirlenmiştir. Ayrıca, kamu ihaleleri, fikri mülkiyet hakları, hizmet ticareti ve anlaşmazların halli ile ilgili bazı hükümler üzerinde de uzlaşmaya varılmıştır.

A. Türkiye İle Ekonomik Ve Ticari İlişkilerin Gelişimi

1. Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu

Türkiye'nin Bosna Hersek ile ticari ilişkilerinin gelişiminde bu ülke ile imzalanan ve 1 Temmuz 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması önemli bir rol oynamaktadır. Anlaşma kapsamında gümrük ve eş etkili vergiler 2007 başından bu yana sıfırlanmıştır, KDV oranı ise yüzde 17'dir.

Bosna Hersek Yabancı Yatırım Ajansı (FIPA) tarafından Türkiye'nin Bosna Hersek'teki doğrudan yatırımı 2006 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 64 milyon Avro olduğu açıklanmaktadır. FIPA açıklamasına göre Türkiye, doğrudan yabancı yatırım sıralamasında 10. sıradadır. Ülkemizin Bosna Hersek'deki önemli yatırımları Ziraat Bankası (ilk yabancı sermayeli yabancı banka), Natron Hayat (Türkiye'de Hayat Holding tarafından özelleştirme kapsamında alınmış olup, kraft kağıdı ve karton ambalaj üretmektedir) ve Şişecam Lukavac (soda üretimi) yatırımlarıdır. Ayrıca, ticaret konusunda faaliyette bulunan yaklaşık 50 civarında firma bulunmaktadır.

2. Ticari İlişkilerin Genel Durumu

Türkiye'nin Bosna Hersek'e yaptığı ihracat miktarı, 2000 yılında 26,9 milyon dolardan, 2007 yılında 445 milyon dolara yükselmiştir. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri, Bosna Hersek ile ülkemiz arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında, 2007 yılında ülkemiz ihraç ürünlerine uygulanan vergilerin sıfırlanmasıdır.

Bosna Hersek'e gerçekleştirdiğimiz ihracat ürün bazında incelendiğinde, petrol ürünleri 207 milyon dolar), PVC kapı pencere (8,3 milyon dolar), çamaşır makineleri (6 milyon dolar), otobüs - minibüs (5,8 milyon dolar), halılar (5,3 milyon dolar), diğer beyaz eşya, hijyenik kağıt ürünleri, ilaç ve konfeksiyon ağırlıklı olarak yer almaktadır. 2000 yılında Bosna Hersek'e gerçekleştirdiğimiz ihracat Bosna Hersek'in toplam ihracatı içinde yüzde 0,06 gibi küçük bir pay alırken bu oran 2006 yılında yüzde 1,98 , 2007 yılında ise yüzde 4,6 oranına çıkmıştır. 2007 yılındaki oran Bosna Hersek istatistikleri dikkate alındığında ise yüzde 5,8 (563 milyon dolar) olarak gerçekleşmiştir.

Bosna Hersek'in ithalat yapısı yıllar itibarıyla incelendiğinde, Bosna Hersek dış ticaretinin önemli bir kısmını beş ülke (Hırvatistan, Sırbistan, Almanya, İtalya ve Slovenya) ile gerçekleştirdiği görülmektedir (ihracatının yüzde 70'ini, ithalatının yüzde 50'sini). Bu durumun en önemli nedenleri arasında, bu ülkelerin eski Yugoslavya zamanında sıkı ticari ve ekonomik ilişkilere sahip olması ve bu durumun azalmış olmakla beraber halen devam etmesi, ülkedeki Hırvat nüfusun ticarete etkin olması ve bu kanalın Almanya tarafından da kullanılıyor olması, Almanya ve İtalya'nın Balkanlar'a yönelik stratejileri çerçevesinde Bosna Hersek ile ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için çaba göstermeleri sayılabilir. Ancak, 2007 yılında ülkemiz altıncı sırada yer almıştır ve 2008 yılında ilk beşe girmesi mümkündür.

Bosna Hersek'in en önemli ihraç kalemleri arasında temel metaller, mobilya, motorlu araçlar (büyük ölçüde montaj), metalden eşya, ağaç ve ağaç ürünleri, deriden eşya ve gıda içecek sayılabilir. İthalat kalemleri arasında ise gıda ve içecek, petrol ve kömür, kimyasallar, makine ve ekipman ile motorlu araçlar sayılabilir. Türkiye'nin Bosna Hersek'ten ihraç ettiği ürünler arasında soda, harp mühimmatı ve yün ön plana çıkmaktadır. Soda, Bosna Hersek'te Şişecam tarafından satın alınan bir tesiste üretilmekte ve ihraç edilmektedir.

B. İkili Anlaşma ve protokoller, KEK Toplantıları

Anlaşma ve Protokoller	İmza Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	07 Kasım 1995	03 Ocak 1997
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	21 Ocak 1998	Halen yürürlüktedir.
Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	21 Ocak 1998	Halen yürürlüktedir.
Serbest Ticaret Anlaşması	03 Temmuz 2002	01 Temmuz 2003
STA Anlaşmasına ilişkin EUR 1. Dolaşım Sertifikaları Yönetmeliği	15 Eylül 2003	Türkiye RG:15.Eylül.2003 /25230
Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin İdari Anlaşma	27 Mayıs 2003	01 Eylül 2004
Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına Dair Anlaşma	03 Temmuz 2002	01 Ağustos 2004
Veterinerlik Alanında İşbirliği Protokolü	13 Aralık 2002	Türkiye RG: 23 Ocak 2003
Bitki Koruma ve Bitki Karantina Alanında İşbirliği Protokolü	13 Aralık 2002	Türkiye RG: 23 Ocak 2003
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	16 Şubat 2005	
Hukuki ve Ticari Konularda Adli İşbirliği Anlaşması	-	BH RG: 28 Ekim 2005/10
Karma Ekonomik Komitesi KEK II - Protokolü	22-24 Kasım 2004	24 Kasım 2004

Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Halihazırda Çifte Vergilendirme Önlenmesi Anlaşması yürürlüğe girmemiştir.

2007 YILI BOSNA HERSEK İHRACAT (1000 USD)

Sıra	Ülke	Ülkenin Toplam İhracatı	Genel İçindeki Payı %	Gıda ve Canlı Hayvan	İçecekler ve Tütün	Hammadde - gıda ve yakıt hariç	Mineral yağlar, yakıtlar v.s.
1	Hırvatistan	762.375	18,36	59.443	12.006	76.833	61.719
2	İtalya	544.865	13,12	17.440	0	63.460	457
3	Almanya	533.023	12,84	2.853	532	60.847	3.260
4	Sırbistan	486.730	11,72	37.449	3.737	67.295	123.041
5	Slovenya	451.339	10,87	9.764	178	80.781	4.002
6	Avusturya	258.485	6,23	5.172	37	57.118	11
7	Macaristan	153.451	3,70	2.876	0	9.094	31
8	Karadağ	108.900	2,62	6.682	2625	5.943	8.427
9	ABD	105.730	2,55	2.027	228	93.279	0
10	İsviçre	80.268	1,93	1.757	75	10.283	52.048
	TOPLAM	3.485.166	83,94	145.463	19.418	524.933	252.996
	GENEL TOPLAM	4.151.965	100,00				

2007 YILI BOSNA HERSEK İHRACAT (1000 USD)

Sıra	Ülke	Hayvansal ve bitkisel yağlar, mumlar	Kimyasallar	Üretim maddesine göre sınıflandırılmış ürünler	Makine ve ulaşım araçları	Diğer imalat sanayi	Diğer
1	Hırvatistan	15.590	20.643	400.763	35.917	79.450	10
2	İtalya	348	41.383	176.347	38.129	207.294	6
3	Almanya	0	4.449	128.416	90.329	242.318	20
4	Sırbistan	513	29.815	151.529	47.014	26.320	16
5	Slovenya	845	7.270	112.264	177.454	58.780	1
6	Avusturya	2937	2.123	88.860	44.452	57.765	10
7	Macaristan	1.364	4.939	43.204	85.265	6.676	0
8	Karadağ	208	5.556	55.216	12.195	12.047	0
9	ABD	2	652	2.859	252	6.431	0
10	İsviçre	0	57	3.016	1.855	11.177	0
	TOPLAM	21.807	116.887	1.162.474	532.862	708.258	63
	GENEL TOPLAM						

Kaynak: T.C. Sırbosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Bosna Hersek İstatistik Kurumu

2007 YILI BOSNA HERSEK İTHALAT (1000 USD)									
Sıra	Ülke	Ülkenin Toplam İhracatı	Genel İçindeki Payı %	Gıda ve Canlı Hayvan	İçecekler ve Tütün	Hammadde - gıda ve yakıt hariç	Mineral yağlar, yakıtlar v.s.		
1	Hırvatistan	1.712.849	17,62	268.756	124.816	71.962	572.820		
2	Almanya	1.218.953	12,54	56.274	4.220	8.264	12.900		
3	Sırbistan	911.440	9,38	201.029	80.680	45.701	42.913		
4	İtalya	878.425	9,04	62.572	2.497	9.330	14.636		
5	Slovenya	618.627	6,36	46.765	20.159	14.568	11.690		
6	Türkiye	563.683	5,80	33.523	71	727	254.406		
7	Avusturya	374.828	3,86	28.424	14.242	8.136	6.376		
8	Macaristan	334.959	3,45	68.403	1021	29.608	87.412		
9	İsviçre	213.899	2,20	1.348	541	98.208	36.393		
10	Çek Cumhuriyeti	212.247	2,18	3.309	862	9.792	49.797		
	TOPLAM	7.039.910	72,43	770.403	249.109	296.296	1.089.343		
	GENEL TOPLAM	9.720.057	100,00						

2007 YILI BOSNA HERSEK İTHALAT (1000 USD)									
Sıra	Ülke	Hayvansal ve bitkisel yağlar, mumlar	Makine ve ulaşım araçları	Kimyasallar	Üretim maddesine göre sınıflandırılmış ürünler	Diğer imalat sanayi	Diğer		
1	Hırvatistan	9.189	146.618	168.063	249.865	100.758	2		
2	Almanya	321	680.223	129.671	235.993	90.778	309		
3	Sırbistan	16.904	81.130	109.885	231.532	101.662	3		
4	İtalya	1.432	222.404	80.315	329.198	156.030	12		
5	Slovenya	428	149.496	111.571	197.034	66.900	15		
6	Türkiye	949	94.658	18.179	93.262	67.906	2		
7	Avusturya	226	97.824	67.036	120.037	32.526	2		
8	Macaristan	19688	51.498	33.690	34.258	9.380	0		
9	İsviçre	24	27.602	28.385	12.756	8.640	1		
10	Çek Cumhuriyeti	201	65.325	30.189	45.344	7.389	39		
	TOPLAM	49.362	1.616.778	776.984	1.549.279	641.969	385		
	GENEL TOPLAM	9.720.057	100,00						

Kaynak: T.C. Sanayibosna Bütüncülüğü Ticaret Müşavirliği, Bosna Hersek İstatistik Kurumu

TÜRKİYE'NİN BOSNA HERSEKE İHRACATINDA İLK 20 ÜRÜN

	2006		2007		2007 yılı toplam içindeki payı %
	DOLAR	EURO	DOLAR	EURO	
2710 PETROL YAĞLARI VE BİTÜMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	1.607.530	1.267.917	206.195.705	148.537.453	46,3
3925 PLASTİKTEN İNŞAAT MALZEMESİ	7.457.650	5.896.944	11.400.876	8.299.864	2,6
8450 ÇAMAŞIR YIKAMA MAKİNELERİ	5.332.132	4.179.715	8.288.323	5.995.864	1,9
8702 TOPLU HALDE YOLCU TAŞIMAĞA MAHSUS MOTORLU TAŞITLAR	3.435.447	2.727.700	8.090.373	5.835.361	1,8
5703 TUFE EDİLMİŞ HALILAR, TUFE EDİLMİŞ (YER KAPLAMALARI)	6.472.628	5.099.716	7.338.188	5.364.958	1,6
4818 TUVALET KAĞITLARI, KAĞIT HAVLU, MENDİL, KUMAŞ, MASA ÖRTÜSÜ VB	5.733.421	4.580.993	5.847.980	4.280.508	1,3
8516 ELEKTRİKLI SU ISITICILARI, ELEKTROTERMİK CİHAZLAR (ŞOFBENLER)	4.228.275	3.354.151	5.814.706	4.226.149	1,3
6109 TİŞÖRT, FANILA, DİĞER İÇ GİYİM EŞYASI (ÖRME)	4.303.724	3.392.470	5.431.089	3.981.332	1,2
8418 BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR, SOĞUTUCULAR, ISI POMPALARI	2.102.471	1.671.453	5.004.491	3.659.462	1,1
0702 DOMATES (TAZE/SOĞUTULMUŞ)	5.213.634	4.138.105	4.894.342	3.620.884	1,1
7216 DEMİR/ALAŞIMSIZ ÇELİK TEN PROFİL	797.982	632.297	4.789.390	3.400.654	1,1
3004 TEDAVİDE/KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE HAZIRLANAN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ)	4.074.286	3.228.921	4.345.856	3.122.695	1,0
1806 ÇIKOLATA VE KAKAO İÇEREN DİĞER GIDA MÜSTAHZARLARI	3.361.624	2.662.929	4.260.395	3.104.016	1,0
8415 KLİMA CİHAZLARI-VANTİLATÖRLÜ, ISI, NEM DEĞİŞTİRME TERTİBATLI	874.397	688.090	4.003.057	2.949.459	0,9
8528 TELEVİZYON ALICILARI, VIDEO MONİTÖRLERİ VE PROJEKTÖRLER	2.969.738	2.327.223	3.909.153	2.815.959	0,9
1704 KAKAO İÇERMEYEN ŞEKER MAMULLERİ (BEYAZ ÇIKOLATA DAHİL)	2.279.686	1.799.957	3.837.260	2.781.720	0,9
0805 TURUNÇGİLLER (TAZE/KURUTULMUŞ)	3.301.148	2.647.711	3.693.014	2.703.062	0,8
8703 OTOMOBİLİ, STEYŞİN VAGONLAR, YARIŞ ARABALARI	771.235	608.422	3.642.938	2.623.694	0,8
8419 ISI DEĞİŞİKLİĞİ YÖNTEMİ İLE MADDELERİ İŞLEMELER İÇİN CİHAZLAR	50.966	41.799	3.560.487	2.656.295	0,8
1905 EKMEK, PASTA, KEK, BİSKÜVİ VS. İLE BOŞ İLAÇ KAPSÜLÜ MÜHÜR GÜLLACI VS.	1.989.813	1.574.960	3.557.675	2.568.318	0,8
İLK 20 ÜRÜN TOPLAMI	66.357.787	52.521.473	307.905.298	222.527.707	69,2
GENEL TOPLAM	150.861.753	119.237.713	445.172.814	322.419.860	100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

TÜRKİYE'NİN BOSNA HERSEK'TEN İTHALATINDA İLK 10 ÜRÜN

		2006			2007			2007 / 2006 Oran (%)
		DOLAR	EURO		DOLAR	EURO		
2836	KARBONAT; PEROKSİKARBONAT; AMONYUM KARBONAT İÇEREN TİCARİ AMONYUM KARBONAT	1.287.696	1.039.890		7.615.041	5.604.125		35,5
9306	BOMBALAR, TORPİL, MAYIN, MERMİ VB. HARP MÜHİMİMATI VB. AKSAMİ, PARÇASI	1.115.145	885.019		2.295.653	1.675.836		10,7
5101	YÜN VE YAPAGI (KARDESİZ/TARANMAMIŞ)	754.832	591.096		1.034.532	761.532		4,8
8413	SIVILAR İÇİN POMPALAR, SIVI ELEVATÖRLERİ	440.182	351.245		820.472	601.552		3,8
0802	DİĞER KABUKLU MEYVELER (TAZE/KURUTULMUŞ) (KABUĞU ÇIKARILMIŞ/SOYULMUŞ)	35.469	26.885		637.298	463.630		3,0
6403	AYAKKABI; YÜZÜ DERİ, TABANI KAUKUK, PLASTİK, TABİİ, SUNİ VB KÖSELE	171.860	136.443		633.752	455.881		3,0
4102	KOYUN VE KUZULARIN HAM DERİLERİ	553.396	442.842		613.038	444.938		2,9
8708	KARA TAŞITLARI İÇİN AKSAM, PARÇALARI	88.943	69.382		582.194	435.403		2,7
2818	SUNİ KORENDON ALUMİNYUM OKSİT VE HİDROKSİT	686.721	557.843		576.776	420.485		2,7
9401	OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALAR, AKSAM-PARÇALARI	161.236	127.929		551.857	394.187		2,6
	İLK 20 ÜRÜN TOPLAMI	5.295.480	4.228.574		15.360.613	11.257.569		71,5
	GENEL TOPLAM	9.379.107	7.479.323		21.469.291	15.733.978		100,0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

C. Yıl İçinde Açılan Fuarlar

Bosna Hersek'te yıl içerisinde yaklaşık 45 kadar fuar açılmakta olup, bu fuarların çoğu bölgesel nitelikte ve nispeten küçük fuarlardır. Ülkede ihracatçılarımız açısından önem arz eden fuarlar aşağıda yer almaktadır.

- Mostar Fuarı (Nisan) Mostar'da düzenlenen bir fuar olup, genel nitelikli bir fuardır.
- ZEPS: (Ekim) Zenica'da düzenlenen bir fuar olup, genel nitelikli bir fuardır.
- İnşaat ve Renovasyon Fuarı: (Mayıs) Saraybosna'da düzenlenen bir fuar olup, inşaat ve yapı sektörüne yöneliktir.
- INTERIO 2008: 13-17 Mart 2008 tarihinde Saraybosna'da düzenlenen söz konusu Fuar, mobilya ve aksesuarları da dahil olmak üzere, ev içi ürünler konusunda ihtisaslaşmıştır.
Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

VII. Belli Başlı Ekonomik ve Ticari kuruluşlar

• Yüksek Temsilcilik (Office of The High Representative):	www.ohr.int
• Bosna Hersek Dış Ticaret Odası:	www.komorabih.com
• Bosna Hersek Federasyonu Ticaret Odası:	www.kfbih.com
• Republika Sırpka Ticaret Odası:	www.pkrs.inecco.net
• Bosna Hersek İstatistik Kurumu (Ajansı):	www.bhas.ba
• Bosna Hersek Federasyonu İstatistik Kurumu:	www.fzs.ba
• Bosna Hersek Federasyonu Özelleştirme Kurumu (Ajansı):	www.apf.com.ba
• Republika Sırpka Özelleştirme Kurumu:	www.rsprivatizacija.com
• Bosna Hersek Standartlar, Meteoroloji ve	
• Entelektüel Mülkiyet Enstitüsü:	www.basmp.gov.ba
• Bosna Hersek Federasyonu Hükümeti:	www.fbihvlada.gov.ba
• Republika Sırpka Hükümeti :	www.vladars.net

- Bosna Hersek Dış İşleri Bakanlığı: www.mvp.gov.ba
- Bosna Hersek Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığı: www.mvteo.gov.ba
- Bosna Hersek Merkez Bankası: www.cbbh.ba
- Bosna Hersek Federasyonu Yatırım Bankası: www.ibf-bih.com
- Federasyon Haber Ajansı: www.fena.ba

Bosna Hersek'te Türk Kültür Evi ile BH-Türk İş Adamları Derneği faaliyet göstermektedir.

Kaynak: T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

IX. Sorunlar, Görüşler ve Öneriler

Bosna Hersek'te savaş sonrasındaki dönemde üretim, ağırlıklı olarak düşük katma değerli ürünler ile özellikle ihracatta hammadde üretimine doğru kaymıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin Bosna Hersek'e ihracatında başta doğrudan tüketime yönelik ürünler ve otomotiv yedek parça olmak üzere hemen hemen tüm ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır. İthalatta ise ağaç ve orman ürünleri, kimyasallar ve madencilik ürünleri yer almaktadır.

Bosna Hersek'in sahip olduğu madencilik ve ağaç ürünleri potansiyeli, Türk yatırımcılar açısından bu alanlarda yatırım yapılmasını oldukça cazip hale getirmektedir. Ülkeye yatırım amacıyla girmenin en iyi yolu, özelleştirmeler ve iflaslar yolu ile satışa çıkan işletmelerin uygun fiyatlarla satın alınması veya ortak olunması ve iyileştirme yatırımlarının yapılması olarak görülmektedir.

